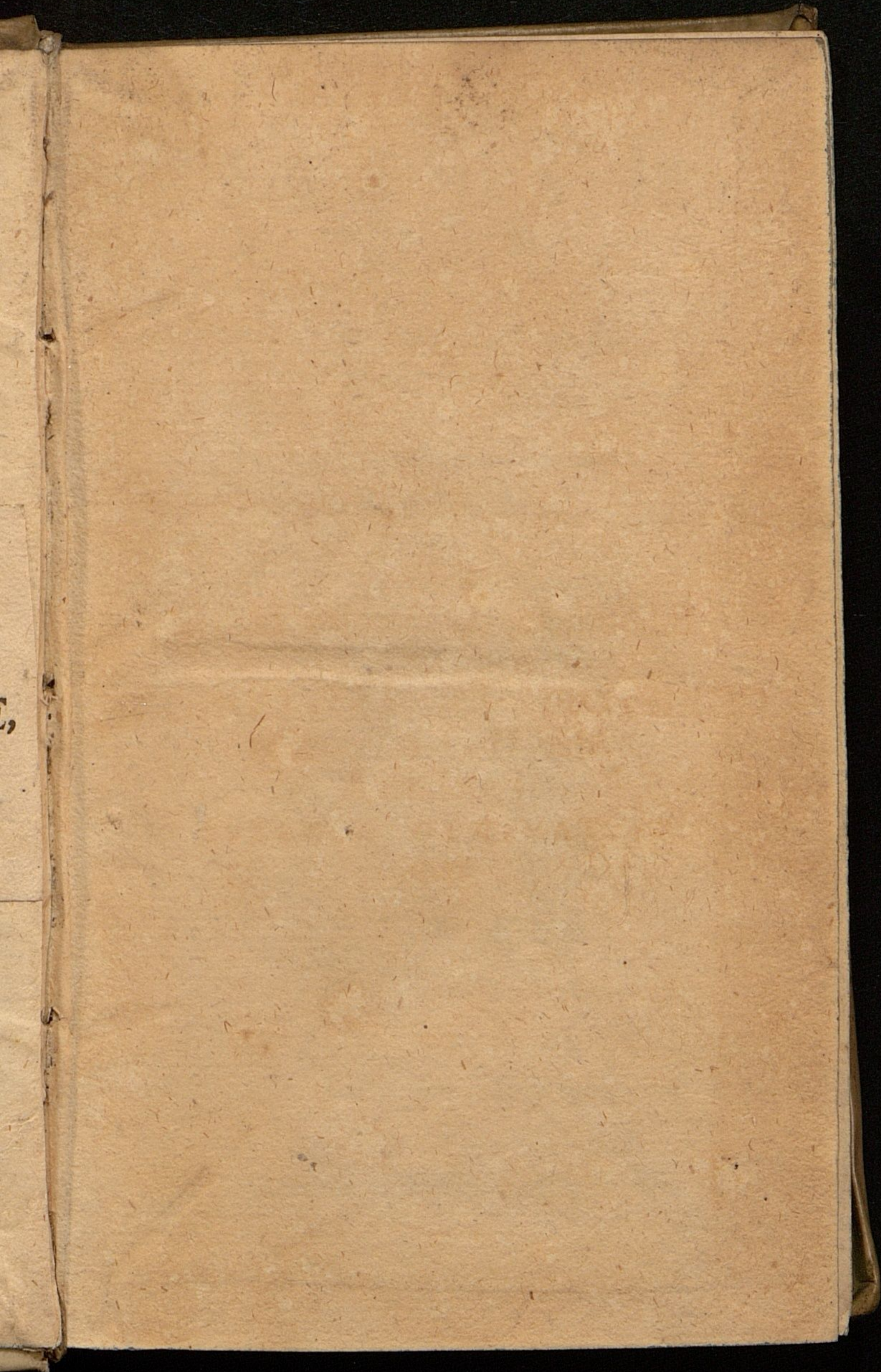
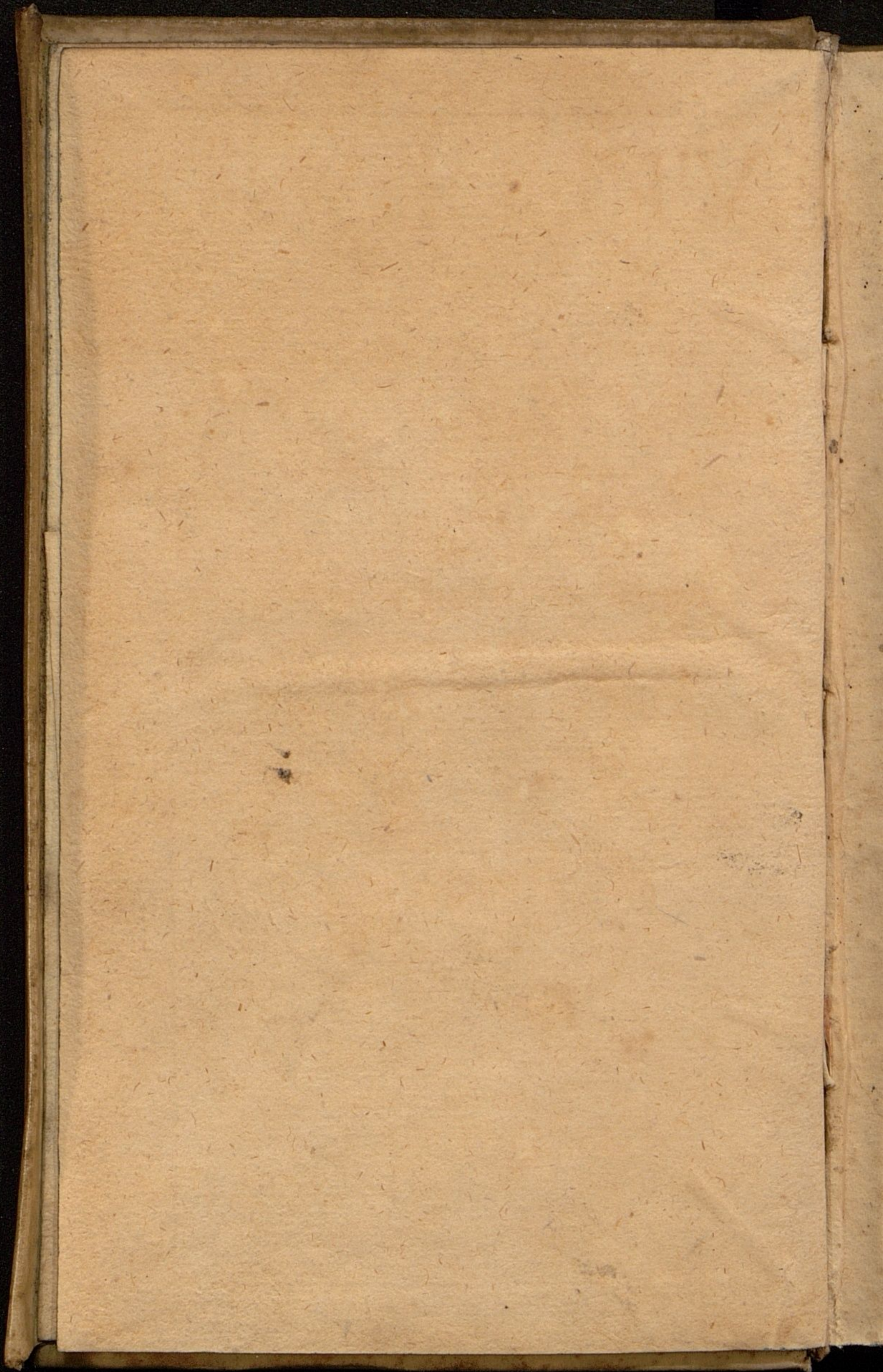

Liber
Bibliothecæ Academicæ Halensi
a
CHRISTOPH. ERNEST. CONONE,
Med. Doct. & Practico
Berolinensi,
TESTAMENTO DONATUS.
1729.

F. 30

6

DISCURSUS MEDICUS
De
VENÆ SECTIONE
IN MORBILLORUM DECLI-
NATIONE OBORTA PLEU-
RITIDE ADMINI-
STRANDA,

AUTORE
JOHANNE CHRISTIANO
FROMMANNO, D.

LIPSIÆ
Impensis GEORGII HEINRICI FROMMANNI,
Bibliop. Anno 1668.

Ed.

V I R O

Nobilissimo, Amplissimo, Consultissimo,
ac Excellentissimo

• DN. PAULO HÖNNIO,

• JCTO celebratissimo, Consiliario
Saxo-Coburgico Eminentissimo,

• SALUTEM ET FELICITATEM.

ANnagallis planta est phœniceo flore
conspicua, quam in Vestibuli limine
olim superstitiosæ antiquitatis sobo-
lem, quia maleficiorum introitum eandem
reprimere credidit, suspendisse legimus.
Hanc, quæ simplices occæcavit, pruden-
tiores persuasionem derident merito. Sa-
niora tamen, horundem calculo, fuerunt con-
silia eorum, qui canis rabidi morsui sanando,
corporisq; partibus infixis spicula dolenter
ferentibus eandem applicuerunt. Suis enim
Naturæ potestas continetur terminis, ab o-
mnipotente autore præfixis, quos viribus sic
contractis transcendere, eaq; , quæ naturali-
bus non sunt immerfa principiis, afficere ne-
scit: in ea verò, quæ his gaudent, pro indole
divinitus concessâ, naturalem exercet pote-
statem. Malevolorum maleficorumq; te-
merarium qui metuunt ausum, scriptores
scriptorum, quæ publici juris faciunt, limini-
bus Magnatum & Procerum nomina felici-
us, quam herbam præfigunt, quorum auto-
ritate armati & animati metuendum adver-
santium conatum frangunt, morsumq; à ra-
bido Zoilo vel infligendum præcavent, vel
infectum sanant. Nomen tuum magnum,
VIR MAGNE, Discursus præsentis limini
A 2 præfigo

DEDICATIO.

præfigo ego, non quòd maleficorum insultum metuam; (eum enim, si immineret, cum Pro Principis laudatissimi lateri adsideas, prudentiâ & autoritate tuâ Te felicissimè profligaturum eâdem confido:) sed, ut hoc velut publicò argumentò atq; insimul ipsâ animi mei mente exprimam, acceptissima fuisse mihi, quoties Svadâ tuâ me fuisti dignatus, quæ variis aliis adjecisti facta de rebus Medicis verba, quibus ipsis Te Tibi animum meum tacitè oppignorâsse ingenuè fateor. Locupletissima illa tui in excellentem medendi facultatem amoris magniq; ad magna nati animi fuerunt indicia. Ea enim pectorum ad magna natorum sublimiaqve spirantium est indoles, ut, omniscia divinitatis æmula, omnibus curiosam applicent mentem, nec desinant, donec sacra, sed inexplebilis, scibilium fames, si non omninò tollatur, aliquâ tamen ratione leniatur. Gloriosissimos terrarum Dominos, Numini, cuius vices hîc retulerunt, accedentes, velut cœlesti aurâ tactos sacro humanarum scientiarum cultu æqvè ac summò fulgidissimorum sceptrorum honore fuisse delectatos, quin & super æternitatis æthera felicissimè sic subve-

ctos

DEDICATIO.

Etos accepimus. Non sapientissimum Hebræorum Regem Salomonem; non prudentissimos Ægyptiorum Apim, Osiridem, Isidem; non potentissimos Numidarum, Cadmum, Masinissam, Jubam; non domitorem illum Orientis, Alexandrum M. non Augustissimorum Imperatorum, Augusti, Tiberii, Adriani, Titi, Constantini, Justinii nomina adducam, ne luxuriandi calamus inveniat occasionem: eos tamen & plures alios (ut in studio Medicorum consistam) medicarum rerum scientiam animos, ut & sic cælo conformes fierent, egregie imbuisse, sicque insignia etiam sub gravissimis Imperii oneribus studiosi laboris, quo scibile quodvis est venale, documenta posteritati reliquisse, reticere nolo. Propensissimus tuus, VIR NOBILISSEME, in prædictos & res alias omnes affectus, sublimioris animi index, Magnorum ordini Te quoque consociat, & in admirationem, quos in mentis tuæ conspectum admittis, impressam sibi rerum varietate rapit. Magna jam ad Principis subditorumque votum à Te fluere fatentur omnes, & ut majora sperent, quos industriam domi, ac in Palladis sedibus multis multoque peregrinationum labore ex-

DEDICATIO.

teris in locis comparâsti, ingentes Eruditionis & Prudentiæ thesauri, variô jam usu confirmati, jubent. Ego illorum admirator, ne paupertinô oris eloqviô præco fiam ineptus, calamo ad plura tendenti licentiam nego. Hoc tantùm è pectore devotissimô profusum manus cum votô petitum adjicit, ut, qvi propitium in medendi facultatem sacrô in pectore animum foves, pari illius cultores, præsertim novercantis fortunæ ludibrio innocenter expositos, respicias, consiliorumqve dexteritatem auxilii felicitate in bonorum solamen coronas. Meam fortunam, quam propitius hæctenus respexisti, ut favente affectu porrò sustententes, & quod in gratitudinis ac observantiæ signum ea, quâ par est, reverentiâ ad pedes tuos jam depono, hoc devoti cultûs specimen eodem digneris, officiosè contendo. Supremus Rex & cœlestis Princeps Principis nostri Serenissimi Regimini in sui gloriam, hujus felicitatem, patriæ salutem, & Tui incrementum Te hæctenus felicissimè admotum deinceps quoque diutissimè admoveat, ac, ut in eo, quem à Celsissimâ Serenitate refers, radiorum splendore ac excellentis ingenii Tui fervore, discussâ

DEDICATIO.

cussâ atrâ infortunii cujusq; nube, pia omnium vota ad votum sive exoptatos effectûs fructus in constanti & virium robore & mentis vigore maturare possis, clementissimè concedat. E Museo d. 10. Decembris, Anni M DC LXVII.

Nobilissimo Tuo Nomini

devinctissimus

J. Christ. Frommann/D.

Μὴν Θεῶν.

I. **R**ubiginem si Fama res homini delicatissima levibus ex causis sæpè contrahit, Petrarchæ *lib. de remed. utriusq; fort. dial. 25. p. m. 413.* judiciò, contractâ sanè frequentissimis multorum convitiis & contumeliis rubigine multâ Medentium famam modò non omnem consumi miretur nemo. Vix enim ullum genus hominum huic calamitati magis est expositum, inquit Rodericus à Castro *Medic. Politic. lib. 3. cap. 1. p. 113.* Freitagius *Noct. Medic. cap. 1.* huic similia ponit, & quam in patriâ suâ ingeminat *Celeberrimus Dn. D. Thom. Bartholinus, Professor in Regiâ, quæ Hassniæ est, Academiâ jam honorarius, Præceptor meus sine honoris præfatione nunquam appellandus, næ plurimorum, si non omnium, locorum Medici ubiq; jactare possunt queruli doloris causam.* Ita enim ille in suis *de Medicinâ Danorum domesticâ* dissertationibus, quæ lucem superiori annò aspexerunt, *dissert. 9. pag. 409.* Non memini, inquit, *viliori locò uspiam reputari Medicos veros, nec scio ubi locorum in Europâ circumforanei magis æstimentur.* Hos titulò Doctorum dignantur, catervatim in forò, in theatrò, in adibus conveniunt, precantur, lautò præmio dimittunt, & plenos laudis. At Medicum doctrinâ usu & moribus probatum vix salutare volunt, convitiis

tuis insectantur, &c. Fata hæc duro necessitudinis
 clavo cujusvis vertici infelici fidere infixæ, cum me-
 dela non detur, ad bustum sunt deferenda. Sedatò 2.
 quid atq; compositò animò auditis calumniatorum
 rationibus ut respondere Medicus aggrediatur, &
 cum ipsis quàm mitissimè lites suas componat, Ro-
 dericus ibid. svadet. Sed non omnibus licet esse
 tam beatis, ut; quæ in contrarium aliorum mentem
 ab ripere & calumniandi viam sternere queunt, præ-
 sentibus legant auribus, dubiorumq; nodos in illo-
 rum conspectu mentis acie solvendi occasionem in-
 veniant. Isti enim dolor! sunt præsentis seculi mo- 3.
 res, rosas ore, spinas corde fovere: istas præsentibus
 has absentibus dicare. Impunè nim. de aliis alienisq;
 judiciù clã ferunt, ne præsentibus datò patellæ opercu-
 lò dignò erroris & amentia convicti videãtur. Facile 4.
 fuisset Evandro fati sui nuperi inclementiam decli-
 nare, si contortum imperitis manibus opinionis
 falsæ nodum primus accepisset; Sed cum in am-
 plum vulgi, famæ incertæ nutritoris strenui, finum
 sit primum devolutus, enatum est, quod jam dolet.
 Facile fuisset eidem & has, obfirmatò ad similes
 novercantis fortunæ insultus animò, injurias de-
 coquere, ad animum Tertulliani illud *in Apologet.*
cap. 8. revocando: Fama incerta est, cui nemo credit,
nisi inconsideratus, quia Sapiens non credit incerto. Men-
dacium ab uno seminatur, aut ingenio emulationis, aut
suspensione ambitionis, aut ingenitâ mentiendi voluntate.
 Sustentabant primum animum aliorum exempla,

& hæc, in quæ experientissimus Rulandus *cent. 6. obs. 1.* erupit, verba: *Quid magis detestandum, quam culpam τῶν σφαλμάτων in curis contingentium, in Medicum τὰ δέοντα pro virili ποιῆντα, & in Medicinam transferre? cum potius in τὸν νοσέοντα, καὶ τῆς παρέοντα, καὶ τὰ ἐξωθεν sit derivanda. Sed Medicum prudentem decet (quia Mundi hujus hic mos) vulgi & imperitorum judicia non effœminato animo pertimescere, verùm infractò & forti fabellas & obtreçtationes malevolorum contemnere, rectè actorum conscientiam fretum.* Verùm suspensum deinceps animum detinuit id, quod Eloquentiæ Parens Cicero *lib. 2. offic.* porrigit: *Negligere quid de se quisq; sentiat, non solum arrogantis est, sed omninò dissoluti.* Utrumque Stateræ Rationis cum imponeret, hoc illi præponderavit, maximè cum adjiceret, librò quodam Medicò Germanicò simpliciores, quin & eos, qui sapere volunt, non tantum decipi, & sibi relictos in errore confirmari, sed & alios sensim in eundem errorem præcipitare. Itaq; in eâ Medicinæ Specialis parte, quæ Renunciatoria dicitur, & in difficiliorum in praxi foròq; occurrentium quæstionum resolutione absq; ullâ operanti intentione occupatur, quæ sivit præsidium, præprimis quòd metueret, ne longæ oris induciæ publicâ ob iniquum silentiũ voce aliquando multarentur, eâq; compulsus tandem nihilominus in aram, quod dicitur, confugere, h. e. salutis asyllum petere teneretur. *Fame, Pudori & Appetitioni Athenis visuntur ara,* inquit Alex. ab Alexan-

Alexando *genial. dier. lib. 1 cap. 13.* Famæ quoque aram in celebratissimo Gratiolæ Facultatis Medicæ, quæ Jenæ est, Fanò cum novisset Evander idem, Casum Medicinalem ipsum, velut sacrificium quoddam, ut ingenii fervore celebratissimorum Medicinæ Sacerdotum hoc succensum inibi arderet, & Famæ acerbitate depositâ propitia rediret, consecravit. Consecrationis ad votum peractæ Historiam infra N. 130. legendam dabimus. Jam Romanorum nos cum Evandrò imitabimur morem. Peractò Sacrificii ritu reliquas in convivium reservatas partes, postquam debitas Diis suis victimæ partes obtulissent, illos palato dicasse, inter vescendum Deorum laudes cecinisse, pedibusq; circum aras complodentes ad numeros psallisse, & pulsatis cymbalis choreas egisse antiquitatum Secretarii produnt. Nos quoque felicissimo sidere peractò sacrificii in dictâ Famæ arâ ritu, oblatoq; gratiolæ Facultati Medicæ debitarum partium numero, partes, quæ nobis supersunt, nostras quoque cum Evandrò faciemus, easque mentis nostræ acie divisas inter Illustris hujus sedis incolas, Musas Issiacas, velut ad sacras epulas convocatas manu distribuemus pronâ & officiosâ, h. e. in. Animus quid. primùm quæstionis partes singulas digitum, ut feliciter in Illustrissimo Athenæo deinceps è puteo veritatis discursum hunc submittem haurire queamus, intere, sed intervenerunt tendemus, easque disquisitionis causæ, quæ animum mutio- ta-

tioni publicæ submitte-
tarunt, itaque publici ju-
mus. Sed publicâ prius ris illum ita facere pla-
voce ex intimis cordis cuit.

penetralibus laudes dicere & gratiis agere iis, quo-
rum auspiciò omnia adornari potuerūt, devotionis
cultus postulat meritò. Quamquam cum minor
hoc officiò sit & lingua & manus, adeòq; dignè ea
exprimi nequeant, ne paupertinò oris eloquiò
mancus dicendi numerus emergat, in compendium
sermonem cogere, præstare videatur. Et sine co-
actione Evander cogit in hoc:

7. DEO OPT. MAX. OMNIPOTENTI SAPI-
ENTI SE TOTUM HUMILIMO, CELEBERRI-
MO FACULTATIS MEDICÆ JENENSIS COL-
LEGIO ET COETERIS MEDICIS NOBILISSI-
MIS SUA STUDIA, CUM MAJORA OFFERRE
NEQVEAT, DEVOTISSIMO ANIMO SEMPER
ET UBIQVE DICAT EVANDER.

Quæstio est:

8. An Fœminæ plethoricæ, quæ in declinatio-
ne Morbillorum benignorum pleuritica e-
vasit, Venæ Sectio mox primò invasionis
tempore parcâ manu administrata no-
xia & lethalis esse queat?

9. **A**Dventitiæ nostræ cœnæ & sacri epuli appa-
raturum in septem distribuere placet missus.
Septenarius numerus, quia & Virginitatis, &

Jura-

Juramenti, & Libertatis, & Beatitudinis ac Reqviei numerus, (nobis in praesenti negotio quoque non sine omine) dicitur, placet. Missus sunt isti. 1. Foemina. 2. Plethora. 3. Declinatio. 4. Morbilli. 5. Benignum. 6. Pleuritis. 7. Venae sectio. Horum enim terminorum explicatio controversiae resolutioni viam apte sternunt.

I. FOEMINA.

Homo universale quoddam est & totum. Totius 10. autem Universalis quadruplex potissimum, divisio assignari solet. Prima generis est in species. Secunda Subjecti in accidentia, &c. Vid. *Excellentiss. Dn. Spindleri Professoris meritissimi, Collegae & Affinis mei honoratissimi beatissime nuper defuncti Logica p. 106.* Homo, cum non genus, sed species sit infima, primam quidem reuult, sed tamen secundam sibi accommodari admittit divisionem, tum quoque, quando ratione sexus in Marem & Foeminam dividitur. Est autem *Foemina* secund. Aristotelem *lib. 1. de part. anim. cap. 3.* quod in se mittit: *Mas*, quod in alterum. Quorum verborum sensum, *lib. 4. de gen. anim. cap. 1.* exprimit. Utriusque sexus discrimen accuratè exposuit Riolanus *Anthropograph. lib. 2. & Enchirid. Anatom. lib. 2. cap. 2.*

Hæc sexus differentia ut attendatur à Medicò 11. requiritur meritò, & quid. ut annotat Kyperus *Anthropol. cap. ult. §. 18.* potissimum (1.) ob *Temperamenti diversitatem.* Mares enim Foeminis sunt, calidio-

calidiores & Sicciores, fœminæ humidiores & frigidiores, teste Hippocrate *lib. de victûs ratione*, cumq; eo Medicorum Senatu amplissimò, & Aristotele *lib. 4. de gener. animal. cap. 1. & 6.* Frigiditas autem illa non absolutè, sed respectivè venit intelligenda. Caliditatem fœminæ etiam obtinent, si non intensivè, seu in gradu excellentiore; tamen extensivè, seu diffusam temperationis caloris in sanguinis copiâ, copiam, quæ temperamentum eâ ratione parit calidum & humidum, quod tamen ratione individuorum itidem variat. Temperamenta autem sive corpora calida & humida facilimè putrescunt. Galenus *lib. de curand. rat. per S. M. cap. 5.* Causam *Magnificus & Nobilissim.* Dn. D. Sebizius in *Comm. ad hunc librum cap. 5.* rejicit in tenuium ac fuliginosorum excrementorum copiam. Hæc diutius justò retenta neq; liberè ventilata evadunt, calidiora, in humidum calidumq; corpus, cui assistunt, & circumfusu sunt, agunt, & calorem ejus proprium ac nativum evocant, quo evocato sequitur separatio humidi à sicco, quæ Putrefactio nuncupatur. Ægram nostram calidioris & humidioris temperamenti, etiam respectu aliarum sexûs sui, fuisse inferiùs dicenda indicabunt. (2.) *Ob virium varietatem.* Nam fœmina mare est infirmior Quamquam si roboris & virtutis lumen quædam præferant, ut prætulisse quosdam ap. Valerium, Plutarchum, Camerarium, Zeilerum, Casp. Scotum & alios legimus; tamen quòd per τὸ ut pluri-

plurimum venit explicandum, universalitati derogat nihil. (3.) Ob ἰδιουγενεσίαν & occultas ab Uterō sæpè provenientes qualitates, quæ vigilantem Medici requirunt oculum. Hoc enim muliebri viscus animalis fermè naturam adeptum (ut ad Platonis in Timæō placitum Aretæo lib. 2. de caus. & sign. acut. cap. 10. loqui placuit) ut particularem habet monarchiam, ita & morbos, inquit Helmont. lib. de concept. Democritus in Epist. de nat. hum. ad Hippocratem perscripta ait: *sexcentarum, h. e. multarum ærumnarum mulieri autor est matrix.* Peculiari uterum natura ob signavit qualitate, ut à svaveolentis, acidis, melle, & dulcibus omnibus commoveatur & lædatur, quorum Catalogum Schönbornerus *Manual. pr. p. m. 195.* recitat. Spiritus Vitrioli acidi exhibitione ad febrem mulierem hystericeis doloribus obnoxiam spatio 24. horarum extinctam, volvulo excitato, notavit Paulus Zacchias *quæst. Med. Leg. lib. 6. tit. 1. quæst. 2. n. 7.* Virgo quædam in lectum foliis rosarum conspersum æstivo æstu levando dum concesserat, dormiscere statim incepit, atq; sic penitus omninò obdormivit, factâ scilicet ferali matricis adversus vitalia sic rebellionem. Dn. D. Langius *miscell. curios. Medic. 18. p. 46.* Virgo illa ap. Thonerum *lib. 3. obs. Med. pag. 184.* suffocatione Uteri laborans ex intempestivò aquæ odoriferæ ex aq. cinnem. & confect. alkermes usu gravissima incidit symptomata, quæ post usum Utero convenientium remediorum brevi recesserunt.

II. PLE-

II. PLETHORA.

15. **V**ox *Plethora* in Græciâ nata à πληθύνειν ἢ
 πλησσειν, quod implere & replere significat,
 derivatur Latini eam suâ civitate donarunt,
 in qua tñ. significationis splendorem amisit. Soli-
 us n. sanguinis exuperantia *Plethora* dici consuevit
 reliquorum omnium redundantia in *Cacoehymie*
 genere continetur, inquit Fernelius *Pathol. lib. 1.*
cap. 20. seu: *Plethora* est humorum alendo corpo-
 ri destinatorum ex causis suis orta redundantia.
 Ioustonus *Id. Medic. lib. 2. tit. 2. c. 2. art. 1.* *Pletho-*
ricus g. salutatur is, qui sanguine seu humoribus a-
 lendo corpori utilibus abundat.

16. Differentiæ *Plethoræ* dantur variæ (1. ratione
subjecti, alia dicitur *universalis*, quæ totum corpus;
 alia *particularis*, quæ certam partem occupat Ga-
 lenus *lib. de plenitud. cap. 4. & 11. & lib. de cur. rat. per*
S. M. cap. 4. (2. à magnitudine, alia est *maxima*, qua-
 lis fuit ἐνεξία Athletarum, secund. Hipp. *lib. 1. aph.*
 3. alia *mediocris*, in qua mediocriter sanguis redun-
 dat: alia *levis* atq; exigua, in qua extra modicum
 idem transit. (3. ratione *qualitatis humorum redun-*
dantium alia *pura* est, quæ vel κατ' ἐξοχήν & *simplici-*
ter ita dicitur, quando humores sanguinem pro-
 portione & æqualitate, quæ illis debetur, servatâ,
 augentur: vel cum additô *sanguinea*, *biliosa*, *pitui-*
rosa, *melancholica*, quando vel temperatior sangvi-
 nis portio, quæ sanguis in specie vocatur, vel reli-

qui

qui sanguineam massam constituentes humores
 quantitatis modum transgrediuntur: alia a. *impura*
 est, cum sanguinis abundantiae malorum succorum
 copia conjungitur. [4. Est vel *actu* in toto vel in
 parte quapiam: vel *potestate*, quæ ad futura est.
 (5. Ratione *effectorum* alia dicitur *tensiva*, cum tan-
 tam venæ sanguinis copiam capiunt, ut non solum
 turgeant, sed etiam distendantur, ac ferè rumpan-
 tur: indeq; etiam *πληθώρας τῶν ἀγγείων* ad vasa
 nomen sibi vindicat: alia *gravativa*, quoniam sanguis,
 si non vasa, tamen vires premit, quia plus illis in-
 est sanguinis, quam à natura regi & in circulum
 moveri queat. His alii *mixtam* addunt, quando
 nimirum tanta adest sanguinis copia, ut & vasa di-
 stendat, & viribus sit gravis.

Plethoræ sive sanguinis abundantiae rationem 17.
 Medicus ut habeat requiritur. Sit licet sanguis
 melior vitæ thesaurus, succorum omnium Naturæ
 familiarissimus, Naturæ dilectus filius; quibus en-
 comiis sanguinem Galenus passim maectat: sit in
 eo Naturæ characterismus, ut ait Dn. D. Libavius
contempl. de cruent. cadau. pag. 227. dilectus tamen
 hic Naturæ filius sæpe degenerat, & peccat vel *Sub-*
stantiâ, ut suum planè amittat characterismum, &
 à consuetâ sibi conformitate recedat; & tunc est
 evacuandus purgatione, vomitu, sudore, diuresi:
 vel *quantitate*, ut debitæ mediocritatis leges exce-
 dat, & effecta pariat, quæ Promotur meus Dn. D.
 Moebius *p. m. Instit. Medicin. pag. 127.* enumerat;

B

Suntq;

Suntq; ruptio vasorum, sputum cruentum, lassitudo spontanea, hæmorrhagiæ narium, nimius mensium fluxus, odontalgia, asthma, plevritis &c. Et tunc est sanguis evacuandus inediâ, scarificationibus, venæ sectione: vel *qualitate* sive manifestâ & elementari, sive occultâ; tunc n. est alterandus: vel *motu*, cum solito magis suum absolvit circulum, & ad particularium regionum oras appellens varia incolis consciscit mala; tunc enim revellendus: vel *loco*, ut suis, quibus continebatur, canalibus excedat & effluat; tunc enim repellendus, derivandus, discutiendus, & quibus fieri decet, modis omnibus, quos medendi methodus subministrat, submovendus.

III. DECLINATIO.

18. **T**Empus Medicorum filii ponunt quadruplex. 1. Tempus ætatis. 2. Tempus anni. 3. Tempus morbi. 4. Specialissimè opportunum tempus, sive occasionem. Temporibus morborum jam inservimus.

Qualis res est Animalibus differentia secundum Ætates, *inquit Galenus lib. de Tempor. morb. cap. 1.* talia morbi sunt tempora. Sunt autem *Tempora morborum* partes eorundem ob certas quasdam à primò statim exortu usq; ad finem vicissitudines & mutationes in iisdem notatæ. Ita optimus meus Præceptor Excell. Dn. D. Beckerus Professor olim Regiomonti celeberrimus *Disp. Nosol. 3. S. 1.* definit. Suntq; duplicia, *Universalis & Particularia.* Illa totius

totius Morbi decursum comprehendunt; suntq; duorum generum; alia *generalia*, quæ morbus in genere respiciunt: alia *specialia*, quæ eos duntaxat notant morbos, in quibus mutationes ad materiæ morbificæ conditionem, an sc. cruda sit vel coctæ, cum symptomatum indole observantur.

Specialium morborum partes sunt quatuor. 19,

1. *Principium*, quod est ea morbi pars, in qua morbus ad huc est crudus, & signa coctionis nondum apparent. 2. *Augmentum*, est id tempus, in quo Symptomata ingravescent, & signa coctionis apparere incipiunt in salubribus morbis, aut contraria in lethalibus. 3. *Status* est, quando pugna inter morbum & naturam est maxima, & Symptomata omnia sunt vehementissima. 4. *Declinatio*, quando morbus à natura victus mitescere incipit. Ita Dn. D. Mœbius *l. c. pag. 88.* Sic in Morbillis Principium est tempus ebullitionis: Augmentum tempus eruptionis: Status tempus summi vigoris: Declinatio tempus disparitionis. Practici tamen potissimum tempus ebullitionis & eruptionis respiciunt. Morbilli celerius tempora sua, quàm Variolæ, transeunt. Insignis tamen in iisdem, æquè ac in Variolis, pro varietate naturæ, materiæ, habitûs corporis, viarum & regiminis deprehenditur. Nam quod Doctiss. Dn. Sebizius *in exasciato suo de Var. & Morbill. Tr. Disp. 3. quest. 17.* de Variolis dixit, in Morbillis etiam habet locum: In 20 quibus, inquit, *natura est valida, habitus corporis laxus,*

mollis & rarus, materia tenuis atq; subtilis, via, per quas evacuanda, libera atq; expedita; in iis Variola erumpunt celerius: præsertim si natura in expulsionem à Medicò iuvetur, & aeger in calidò aere decumbat, seseq; bene tegat. Tardius contra in iis, quorum natura est debilis, corpus densum, materia crassa, via præpedita & obstructa, & quorum natura neq; iuvatur arte, neq; corpus à frigore munitur.

21. Pluribus circa Tempus ultimum in genere disquiri solet: *Utrum in Declinatione Homo mori possit?* Galenus 3. de crisi. cap. 5. negat. Quidam, sunt, inquit, qui putant se vidisse multos egrotos in declinationibus periisse: sed si experientia & Rationi credere oportet, non ipsos aliâ ratione, quàm Morbo, interiisse. De universali declinatione hoc esse intelligendum ex cap. 9. patet, ubi particularibus accessionibus declinantibus, retrocedente à medio ad extrema calore, multos sæpissimè interiisse ipsemet refert.
22. Hanc determinationem plerosq; classicorum approbare dicit Greg. Horstius *probl. Pathol. de febr. 15. pag. 252.* ubi ex Horatio Augenio notat, quòd interdum in declinationibus apparentibus ægrum interire contingat, idq; sex modis. 1. Quando propter caloris naturalis resolutionem extraneus etiam fit minor, ut morbus declinare videatur, quod innuit Avicenna 9. 4. c. 4. & multoties accidit apud mortem dispositio, quæ est sicut declinatio, & est sicut aeger cum evaserit, sed oportet, ut non occuperis in hoc &c. 2. Quando peccans materia difformis est,

est, ut resolutâ materiâ tenuiori, declinare videatur morbus, cum tamen propter residuum de novo corruptum malignitas major subsit. 3. Quando materia peccans partem minus principem reliquit, & interim magis principem occupat. 4. Quando propter minorationem materiæ morbus redditur minor, sed virtute secundum proportionem, deficiente. 5. Quando propter ultimum conatum virtutis gravia symptomata remissa videntur. 6. Quando morbus morbo supervenit, ubi signis coctionis apparentibus mors contingit, respectu morbi maligni succedentis. Adducere hæc placuit, quia commodum ratio præprimis secunda & sexta locum infra N. 151. inveniunt.

Tempora Morborum distingvere & nosse decet Medicum. Non enim quovis tempore quævis posse ægris porrigi & administrari Hippocrates lib. 1. aph. 8. 22. & 24. lib. 2. aph. 29. & passim docet. Tempus nim. illud in curatione observandum, quod opportunum est. Hoc *ευναιρίαν* Medici dicunt; *καιρόν ὁρίων* vocat Hipp. lib. 1. aph. 1. estque medendi occasio, quam Heurnius *comm. ad hunc aphor.* curationis animam vocat. Hanc præprimis principium subministrat, deinde augmentum; id quod Heurnius Pleuritidis exemplô ibi confirmat. *Ut rectè Medicinam facias, rectè medendi momentanea interdum est occasio, & captu difficilis: quæ elapsâ, inclinatio fit ad mortem, vel ad deterius.* Ut si quis laboravit ex Pleuritide primo ferè die, nisi secetur vena,

conclamatum erit: nam jam influxit sanguis in costarum membranam, nec ita, ut prius, dum influebat, averti potest phlebotomiâ. Reliqua morborum tempora occasionem agendi parcius subministrant. Crescente enim morbo crescit prohibentium numerus.

IV. MORBILLI.

24 **V**ariolæ & Morbilli easdem in Practicorum, libris sedes inhabitant. Quamvis enim in multis differant, quia tamen in non paucis, præprimis in curandi modo, qui in principio, antequam exeunt, penè idem in Variol. & Morbillo- rum curatione est, ideò unam ipsis sedem assignant autores. Thomas Willis Medicus Oxoniensis ingeniosissimus Diatrib. de Febr. p. m. 195. Variolis, inquit, adeò affines sunt morbilli, ut seorsim ab illis tractari aplerosq; autores non meruerint, quin utriusq; affectus simili modo & methodo unâ traduntur. Essentia & curatio quoad minus sive accidentaliter saltem differant. Dn. D. Langius Miscell. curios. Medic. 34. §. 9. hoc ait: Primum hoc edicimus, nullam nos inter Morbillos & Variolas discretionem hîc observaturos, quòd unam eandemq; curandi deposcant methodum, ac præterea tam morbilli, quàm Variolæ sunt eruptiones, in eo tantum discrepantes, quòd vel minus vel magis appareant, aut elevata existant atq; emineant, vel quòd illi sicciores sint, hæ verò humore pleniores.

25. Morbilli dicuntur quæ parvi morbi, vel quæ parva gestis. Pestem enim antiquitus Morbum fuisse vocatum autor est Mercatus: ac Italis etiamnum il morbo

morbo in specie pestis dicitur. Sed si Morbilli sunt parvuli morbi, quæ erunt parva pestis, quæ sanè morbum includit maximum? Respondet Meritissimus Vir Dn. D. Sebizius: *Sciendum morbillos parvos vocari morbos, non causa ratione, quæ quandoq; satis est vehemens, aliquando etiam maligna & venenata; sed ratione figuræ & quantitatis, quoniam sub specie parvâ in cute nonnunquam efflorescunt.*

Morbilli, secundum prælaudatum Virum, sunt 26 maculæ rubræ ex tenui ferventiq; sanguine in vasis ebulliente, qui à Virtute expultrice ad cutem criticè motus est, in cute genitæ, ut noxius sanguis à bono & utili separetur. Exprimitur hac in definitione 1. *Forma*, quod morbilli sint maculæ. Loquimur de salutaribus, quæ frequentiores, inquit ibid. *Materia* sanguis tenuis & fervidus, qui biliosus. Et hic proxima est materia. Remota est seminarium à sanguinis menstrui impurâ portione partibus implantatum. *Efficiens vis* expultrix. *Finis* defæcatio sanguinis. *Subjectum* cutis. 6. *Modus generationis* est, cum sanguis fervet, & *reliquas* vitiosa illius portio à Naturâ excernitur.

Non omnia huc trahimus, quæ de Morbillis 27 dici possunt. Dicitur autem possunt permulta, eaq; in absolutissimo suo de Variol. & Morbillis Tractatu Vir nunquam satis laudandus Dn. D. Sebizius plenò calamò ad communem sententiam expressit. Quæ verò præsentis casûs resolutioni inserviunt, non negligemus.

B 4

Non

28. Non possumus tamen non singularem Morbillorum causam, quam *Vir singularis eruditionis Dn. D. Langius Prof. Lips. olim meritiss. disp. de Morbillis 1660. Lipsia habitâ* (quæ jam inter ejus miscellanea curiosa Medica superiori anno denuò edita penultimum tenet locum) & cum eo recentiores alii ponunt, in gratiam Lectoris adducere. Iste morbillos animatam ac innumerorum minutissimorumq; vel atomorum adinstar insensibilium vermiculorum à malignissimò eximiæ corruptionis fermentò ortorum pullaginem statuit, non modò solertissimi Kircheri, Viri in inveniendis Naturæ arcanis ut sagacissimi, ita felicissimi, experimentis, quibus in elegantiss. suo *Scrutinio Physico-Medico Pests* omne putridum ex se & suâ naturâ vermes generare, ipsamq; pestem ab excellenti putredine oriundam, animatam esse probat, sed & suis confirmatus, quòd sanguinem corruptum ex naribus, nec non humorem putridum apertis pustulis exstillantem; item excrementa alvi per symptomaticam diarrhæam egesta in iis, qui morbillis affligebantur, verminosâ progenie confertim scatere, Smicroscopii admiculò deprehenderit. Robur his addere videtur robore minimè pollens sanguis malignè febricitantium, quem Kircherus & Petrus à Castro vermicibus scatere observarunt. Ille *l. c. p. 240.* hic *Tr. de Febr. malign. punctic. p. 13.* Item Riolanus *Enchir. Anatom. pag. 142.* Pollicem his premunt Aug. Hauptmann in *Wolckensteinischen Wassersehaz pag. 203.*

203. Kergerus *de Ferment. pag. 56. & 99.* Vermes sub variolarum crustis repertos esse Sennertus quoque *Tr. de Infant. curat. part. 2. cap. 2.* tradit. P. Borellus non in Variolis tantum, sed & in Syronibus, Serpiginibus, scabiibus & aliis morbis cutaneis vermiculos latere scribit *Observ. Smicroscop. 31. & 32.* item *Obs. Medico-Physic. 82.*

Verum (liceat paulisper pace Lectoris extra 29 oleas vagari) hanc de Vermibus observationem beneficio Smicroscopii datam in dubium vocant alii. Et quid. Mart. Schoockius *lib. de ferment. cap. 25. pag. 451* Ut Smicroscopium, inquit, res exiles facit grandescere; ita grandior species, juxta quam visui sese res minima exhibent, saepe juxta analogiam duntaxat explicanda est, adeoque mox non debent haberi vermes, quae interveniente vitreo instrumento illorum faciem referre videntur. Interim non usque adeo sum incredulus, ut fidem derogem illis, qui subinde venam sectam unam cum sanguine prorupisse vermes perhibuerunt (vid. Borellus *Cent. 3. obs. 4.*) sed ut hoc referri debet ad raro contingentia, ita non est putandum, febricitantium sanguinem totum ordinario Vermibus scatere. Eadem enim ratione posses concludere omnes febres originem suam trahere a Vermibus, eò quod anno 1659. observatum tale quid Hafniae in Daniâ fuerit, teste Excell. Bartholino *obs. cent. 6. Hist. 29.* Huic succinit Dn. D. Simon 30 Pauli Medicus Regius & Professor in Acad. Hafniensi famigeratiss. qui cum Sal potissimum materiale principum aut subjectum omnium colorum esse statu-

tuat, ad hoc quoque observationes istas *Quadrupartit.* *Botan. class. 3. p. m. 343.* ita reducere non dubitat: *Ut ut Smicroscopia nobis inserviant ad multos præclaros usus, tamen sine ullo partium studio falsò nobis eandem representare in sanguine humano vermes omninò mihi persvadeo, ob varias modò dicti salis volatilis figuras hispidi, hirsuti, setosi, sabulosi, cubiformi &c. adeò vero teneri, ut omnem sensûs captum eludat, & quòd maximum pro me argumentum, quòd unâ aut alterâ horâ post emissionem sanguinis demum id se in conspectum det beneficio Smicroscopij. Nam longè rationi congruentius est defendere Sal in superficie sanguinis humani roris vel pruinae adinstar, ubi is nempe sanguis probè perfrixit, & efflorescens minutulos vermiculos falsò representare, quàm adstruere, modò descriptum Sal volatile vel vivos aut mortuos esse vermes. Usq; ergò, dum quis non observaverit imaginarios illos vermes loco & quid. spontaneo voluntario aut proprio motu moveri, ceu cyrones ex cute exsculpti scabie infestatarum manuum pedumve super nitidissimo speculò, errant nulla ratione in duci possum, putem: ut Clariss. SCHOCKIUS loquitur, sed refutans KIRCHERUM, febricitantium sanguinem totum ordinariè vermibus scaterere.*

31 Doctissimus Langius fanè ex illâ Kircheri hypothese omne putridum evadere verminosum, sanguinemque in febribus putridis usq; adeò corrumpi, ut animatus fiat, suam in hoc themate assertionem adstruit. Verùm an in medio vitæ territorii

ritorii sive in vasis ipsis, quin & in Morbillis omnibus in verminosam progeniem degeneret sanguis (pace tanti Viri, eorumque, qui castra ejus tenent) nos ipsi quoque subdubitamus. Licet enim humorem putridum apertis pustulis exstillantem verminosam progenie scatuisset Smicroscopiò adhibitò deprehenderit, dubium tamen redit 1. annon eodem demum in loco, ubi observati, nim. in cute, quæ excrementorum quoque receptaculum audit, ex materia ibi subsistente fuerint pronati? 2. Eccur figuram motumve vermiculorum rei novitate permotus non descripsit? 3. Si per peculiarem sanguinis in Var. & Morbillis ebullitionem intelligenda ex ejusd. mente excellentior putredo, seu malignissimum exiniæ corruptionis fermentum, omnes morbilli erunt maligni, quia eadem generationis principia omnibus tribuuntur. Ast asserto isti 32 experientia & Medicorum decreta reclamant. 4. Sequitur malignum illud & verminosum excrementum, quod totum in cute digeri non potuit, circulationis lege per venas ad Cor, & hinc per arterias ad alvum tendens, in itinere palpitationem, deliquium viriumque imbecillitatem insignem parere. Sed ab his nostrates fuerunt immunes. 5. Quis audeat asserere, putridas sanguineæ massæ partes per totum dispersas (sunt enim Morbilli morbus Universalis) simul & semel fieri animatas, cum nec in intestinis, capace putridæ materiæ sentinâ, id observare liceat? 6. Si putredinis in dividuus comes est

est verminosa progenies, cur non omnis febris putrida variolarum & morbillorum punctulariumque febrium æmulatur indolem? cur non in iis verminosa effluvia ad cutim detrudit Archeus? 7. Variolis & Morbillis frequentius corriperebantur juniores, quia frequens in iis humorum putridorum collectio. Sed hæc *ὡς ἐν παραπόσει*. Ad morbillos nostros revertimur.

33 Morbillorum, quibus verno tempore nupero nostrates corripiebantur, ea fuit species, quam *Rubeolam* Practici vocant, de quibus Dn. D. Sennertus *lib. 4. de Febr. cap. 12. Ad Morbillos*, inquit, *procul dubio pertinent die Ritteln sive Rötteln/ à rubore procul dubio sic dicta ex anthemata, quæ sunt tubercula pusilla rubea cum calore & tussi invadentia, ac aliis morbillorum symptomatibus, minus tamen quam vulgares morbilli, periculosa, evanescent etiam instar morbillorum. Et ex Haly Abbate scribit ita: Et species aliqua, quæ vocatur Rubeola, quæ ex sanguine fit calidò & subtili, & non multum malo, & hæc species cum ad statum pervenerit, similis fit milij granis aut paulò major, & ejus color rubeus, nec aperiuntur pustulæ sed fluunt, i. e. insensibiliter discutiuntur, & evanescent.*

34 Nos quoque in nuperis Morbillis hoc notavimus, pustulas quid. exiguas & non nisi admotâ oculorum acie in iis fuisse conspicuas, sed materiam in iis, & sine dubio in locis vicinis latitasse nonnihil crassiolem, quam ut digeri, & insensibiliter tota discuti potuerit: minus tamen crassa, quam in Variolis,

riolis, fuit, inde nec ad Variolarum morem ad sup-
 purationem devenire potuit. Probat hoc ipsum
 1. *Largior alvi fluxus*, quo plurimi morbillis labo-
 rantes corripiebantur. Terrorem fateor, primùm
 incussit non levem, cum ex Primarii Viri filiis octo
 is, qui primus morbillis laborare coepit (labora-
 runt autem ex illis sex) 24. horarum spatio decies
 octies humorem flavum biliosum tenuemq;, sine
 torminibus tamen excrevisset. Nam inter pro-
 gnostica, quæ cladem prænunciant, alvi profluvium
 & raucedo, quæ ipsa quoq; in hoc morbo plerumq;
 consociata fuit, referuntur. Expertus etiam id est
 Forestus *lib. 6. Observ. Medic. 45.* ubi de Variolis &
 Morbillis pueros passim apprehendentibus agit.
Pueri, inquit, quam plurimi, qui eodem tempore ex
morbillis decumbebant, & Variolis, si fluxu tenerentur,
difficilius ad sanitatem perveniebant. Qua de causa
 purgantibus, laxantibus, suppositoriis, imò clyste-
 ribus quoque, licet contumacius alvi suppressio
 persistat, tragicis quibusdam exemplis motus D.
 Langius in hoc affectu abstinet. Verùm ista Diar-
 rhæa sive excretio nostris salutaris fuit, & ad vo-
 tum sanitati affictos restituit. Similia exempla
 eorum, quibus ita decumbentibus emolumento
 fuit alvi fluxus, *Excell. & Experientiss. Dn. D. An-*
dreas Mackius Perillustris & Generosissim. Comitis in
Schwarzburg &c. Medicus Aulicus doctissimus, Fautor
Amicus in Unterrichts von Kindsblattern und Flecken
 p. 31. & 32. annotavit. 2. *Macularum post absolu-* 35
 tam

tam morbillorum historiam recursus. Fuerunt, quibus affectus iste valedixerat, ubi in balneis, vel in somnò, vel ex vini potu incaluerant, maculas in facie temporaneas retulerunt, quia scilicet calor fermentationis æmulus morbillorum reliquias ad ambitum corporis iterum protruserat. Affectus huius utramque, quod dicitur, paginam filius Viri cuiusdam honesti cum omninò absolvisset, maximos ex improvisò abdominis cum ejusdem adstrictione quasi convulsivâ matutino tempore incurrit cruciatus, quos clystere profligavimus. Datò ad nutum meum à meridie frigidioris cerevisiæ, quam expetebat, haustu somnus sub lectò obrepit svavis, in quo rubram à recurrente morbillorum materiâ tinctam faciem conspiciebamus. 3. *Insequentium affectuum incursum.* Quibus largus Morbillorum proventus sine tamè vel alvi vel hæmorrhagiæ beneficiò fuerat, à novis malis, puta à colicâ, pleuritide, febribus, scabie deinceps non fuerunt immunes. Evaserunt autem mala omnes, qui Medicinâ, potissimum purgante, morbillorum reliquias extraxerunt. Istam Ægræ quoque propinandam, meditabatur Medicus, sed provenientis Morbi atrocitas propositum invertit. Totalem quidem morbillorum eruptionem narium stillicidium præcesserat, sed exigui, adeoque nullius illa fuit momenti. Ex quibus omnibus constat, istam Morbillorum expulsionem Criticam quid. fuisse, sed infidam & apparenter bonam. Plura Morbillorum istorum histo-

histo-

historiam concernentia dabit Casus Medicinalis.

V. BENIGNUM.

Addo & EPIDEMIUM. Inter accidentales morborum differentias à causa petitas ea quoque occurrit, quia morbus alius benignus, alius malignus statuitur. Quia enim causarum indoles vel benigna est vel maligna, ideò ejusdem indolis hinc quoque oriuntur morbi. *Benignus* est, qui nihil gravium symptomatum supra propriam naturam habet, ut febres intermittentes, intemperies ventriculi. *Malignus*, qui pejora, quam pro suæ naturæ ratione symptomata ab occultis qualitatibus dependentia habet, ut febres petechiales, malignæ, dysenteria maligna.

Causa prout est vel universalis vel particularis, ita etiam distinctos parit morbos. Hinc enim alii dicuntur *σπωροειδοί* seu *sparsi*, quum à distinctis causis in distinctis subjectis distincti hinc inde notantur morbi, ut febres, calculus, catarrhus &c. alii *πανδημοί* ἢ *κοινοί* *communes* qui communem agnoscunt causam, & plures in unâ regione eodemque tempore affligunt. Suntque vel *ἐνδημοί* seu *vernaculi*, qui regioni alicui ita familiares sunt, ut vernaculi facti nunquam ab eadem totaliter secedant, ut est Scorbutus maris Balthici accolis, Plica Polonis, Bronchocele Alpinis, Tabes Lusitanis, Lues Venerea Indis: vel *ἐπιδημοί*, qui à causa quidam communi, non tamen vernacula originem sortiuntur, & plures

plures eod. tempore invadunt, ut febres petechiales, febres Ungaricæ, dysenteria.

- 38 Morbilli nuperi & benigni & epidemii fuerunt. *Epidemij fuerunt, quia à communi, non tamen vernaculâ causâ orti, quam sine dubiô dederunt præcedentis hyemis & subsequæntis veris mutationes variæ, humidiora & alia corpora vario morborum apparatu instruentes & ad fermentationem occasionem subministrantes. Stat n. sententia Hippocratis lib. 3. aph. 3. Mutationes temporum potissimum pariunt morbus, & in ipsis temporibus magnæ mutationes aut frigoris aut caloris, & alia pro ratione eod. modo. Ægrotudo illa vernô orta fuit tempore, quo, ut Galenus comm. 3. aph. 20. loquitur, τὸ βᾶθ & τὸ σῶμα & ἐκκαθαίρεται &c. profundum corporis expurgatur, vitiosis humoribus à partibus principalibus ad cutem pervenientibus.* Affecit autem pueros præprimis, deinde virgines, juvenes & mulieres, non omnes, sed quibus humidior, laxior, rarior & mollior fuit corporis compages, quia hæc facilius & movetur, & contagii seminibus præbet aditum. *Benigni fuerunt, quia nihil malignitatis obvia in his symptomata præ se tulerunt vid. N. 133.*
- 39

- 40 *Obiicis* : Si Morbilli 1. sunt parva pestis. 2. Contagiosi, quæ erunt morbilli benigni? Resp. 1. *morbillos dici pestem parvam* [1. Quia pestis in modum latè sæpè grassantur. Sic referente Foresto lib 6. obs. 41. Anno 1551. Alemariæ Variolæ & Morbilli ita populariter sunt grassati, ut vix puer aliquis in urbe

urbe ab iis fuerit immunis. Non tamen propterea, quia pestis in modum tumultuantur, & epidemii sunt, malignitatem inde colligere licet. Nam & febres tertianas, tussim, raucedinem mala epidemia fuisse, patria nostra nuper est experta. Affectus tamen illi malignitatis fuerunt expertes. (2. quia pestem ratione malignitatis quandoque æmulantur, & in hominum vitam sæviunt. Non tamen omnibus malignitatis characterem esse impressum experientia edocti Practici testantur, adeoque quia non omnes vitæ nostræ insidias struunt, non omnes sunt maligni. (3. Quia gravius Italiæ & cum his alii temperamento in regionibus calidioribus calidiore præditis à morbillis affliguntur, parvam pestem illos appellitant: Septentrionalibus vero frigidiori temperamento & cælo præditis isti sunt benigniores, ut cur pestis nomine nos quoque morbillos omnes indigitare velimus, prægnantem non habeamus causam, præsertim cum salutare sint frequentiores malignis & lethalibus. *vid. supr. N. 26.* Imò Steph. Roderic. Castrensis Medicus Lusitanus *Opusc. Que ex quibus lib. 3. cap. 15.* scribit Morbillorum materiam esse tenuem, sed facilem: *propterea, inquit, febrem quidem excitat valde magnam, non tamen perniciosam nisi admodum morbosus sit in corpore apparatus quippe humor tenuis ingentem excitat flammam, sed quæ non magno negotio discutitur.*

II. Contagiosos fuisse morbillos nuperos largimur. Modum contagionis eleganter exprimit

C

Thom.

Thom. Willis diatrib. de febr. cap. 15. de Var. & Morb. p. m. 184. Scilicet à corpore infecto continuo decedunt effluvia, quæ ab aliis corporibus suscepta statim instar veneni cum sanguine fermentescunt, & semina ejusd. affectus latentia ipsisq; homogenea suscitant, & in hujus morbi ideam disponunt: nec solum contactu, sed ad distans miasma communicatur. Qui intra easdem edes aut in egrotantium viciniâ degunt, facile labem suscipiunt: nec non & vestium interventu fovetur, longius dissipatur & ad remota transfertur loca. Qui sunt consanguinei, alterutros citius insciant: etiam qui sunt timidi & maxime hunc morbum perhorrescunt, in eum promptius incidunt: timore enim miasmatis particula à
 42 superficie corporis intus convehuntur. Adultiores novimus, qui ex conversatione cum ægris morbillorum quoq; nuper contraxerunt semina. Sed levior fuit in his ægritudo, ob corporis ad sustinendum contagium ineptitudinem. Verum ex contagio non licet inferre malignitatem. Nam & Scabies, phtisis, tineæ, affectus sunt contagiosi, quos tamen malignitatis neutiqvam Medici accusant. Neque omnes, qui contagiosi sunt, malignos esse Th. Willis ipse l. c. fatetur. Nec tantum, inquit, hic affectus ob has causas (contagium & aeris peculiarem dispositionem) crebrior & epidemicus evadit; sed & multiplicem adipiscitur naturam, ut Variolæ quandoq; sint lethales & velut pestiferæ, quandoq; mitius & benignius se habeant.

VI. PLEVRITIS.

Nomen *πλευρίτις* patriâ quidem Græcum, Romanâ tamen civitate donatum à parte affectâ, sive ἀπὸ τῆς πλευρᾶς, sive τοῦ πλευρῶ, sive τῶν πλευρῶν ambigui sensûs vocibus ducit: jam enim membranam thoracis costas succingentem, jam latus in genere, jam lateris in thorace costas sonant. *Definitur* Plevritis, quòd sit inflammatio Plevræ & adjacentium musculorum ab influxu humoris fervidi exorta cum dolore lateris punctorio, tussi, respiratione difficili, feбри continuâ acutâ, pulsu duro inæquali & frequente. *Jonstonus Idea Medic. lib. 9. cap. 2. Subjèctum* sive pars affecta est Plevra, quæ est membrana sensu pollens exquisitissimo, omnes thoracis partes internas includens, & omnibus membranas impertiens instar Peritonæi, quæ undiqvâq; costis omnibus subtenfa firmiter applicatur ossibus partibus, & Diaphragmati. *Riolanus Enchirid. Anatom. lib. 3. cap. 8.* Non solum Plevra hic afficitur, sed etiam contigui musculi intercostales interni. Adeò enim tenaciter illis adhæret Plevra, ut vix illacerata ab illis separari possit: ideoq; rationi consonum videtur *Dn. D. Sebizio Specul. Medicin. Pract. tom. 1. part. 3. sect. 3. cap. 6.* plevrâ inflammata unâ quoq; musculos illos inflammari. An autem Pulmo quoq; in omni Plevritide inflammetur (quod malum Plevripnevmoniam vocant) uti quid. ex recentioribus *Zecchius*

consult. Medic. 26. primus Hippocratis autoritate, fretus, quem alii hodie quoque sequuntur, nos, quia brevitatis studium sectamur, hoc & plura alia instituto nostro non inservientia quaerere fugimus. Sinistrum tamen pulmonum latus insuper in Aegram fuisse inflammatum, ut negemus, nobis sit religio: cum ob singularem, qua gaudent, dispositionem, facile Pulmones, praecipuis si natura sunt imbecilliores, incendium capere & dolere queant, scribitque Zecchius l. c. se in sectione demortuorum eorum, qui certe Pleuritide periisse iudicati, non membranam hypozocotam inflammatam, sed pulmones cum sua mem-

45 branam laceratos & corrosos observasse. Causa proxima est influxus materiae fervidae seu sanguinis vel puri vel impuri. Th. Willis de Febr. cap. 2. & 11. singularem assignat causam, nim. coagulatum sanguinis partem a tenui secretam & in extremitatibus venarum defixam, ob quam, quia sanguis idonee circulari nequit, effervescentia solito major in sanguine concitatur. Causa remota sunt omnes causae, quae ad generationem proximam faciunt, quorum Catalogum Practici tradunt. Ut autem seu sanguis abundans, seu vitiosi humores ad pectus fluant, & actu Pleuritidem excitent, facit pectoris debilitas ad materiam affluentem facile suscipiendam apta vel a primo ortu, vel a morbo aliquo contracta, calor aut dolor attrahens. Huc faciunt, quae sanguinis ad latus affluxum concitare valent, ictus, casus, contusio pectoris, vehemens exercitium, aestus humores fundens, frigus exprimens, ve-

ni meracioris ingurgitatio, potus frigidi. Sennertus lib. 2. Pr. Med. part. 2. cap. 16. de Plevrit. Nos addimus & Tussim. Pulmonum adscititiam & hæreditariam in Ægrâ adfuisse debilitatē, quamvis probatu sit facile, studiosè tamen prætermitemus. Ad Tussim respicere placet.

Tussim individuum Morbillorum comitem 46 & pedissequam fuisse in casu N. 135. diximus. Morbilli enim respirationis potissimum instrumentis, Variolæ autem sensuum organis plurimum sunt funestæ. *Excellentiss. Dn. D. Fehr Medicus Svinfurtensis experientiss. Anchoræ Sacr. pag. 81.* Sicca fuit tussis, quia calida & acris materia tam ante, quam post morbillorum eruptionem pulmones occupavit, & ad excretionem irritavit. Natura quid. vehementi spiritus efflatione ejusq; erumpentis impetu quicquid acrimonia aut obstructione molestum erat, expellere conabatur: quod tamen quia vel tenacius fuit, laborem elusit; vel tenue nimis, licet Spiritûs vehementia nonnihil sublevaretur, mox relapsum sedem antiquam repetiit.

Variolæ cum internas partes æquè autem ex- 47 ternas occupent, quis de Morbillis idem negabit, cum eadem sit segregationis & excretionis ratio in utrisq;? Illud testatur Avicenna lib. 4. fen. 1. tract. 4. cap. 6. Fernelius lib. 2. de abdit rer. caus. cap. 12. Paræus lib. 19. cap. 1. Augenius lib. 9. de febr. cap. 2. Steph. Rodericus Castrensis Opusc. Quæ ex quibus. lib. 3. cap. 16. Sennertus lib. 4. de febr. cap. 12. ob-

servatum est, inquit, quibusdam à morte dissectis, pulmones, jecur, lienem, aliaq; interiora haud secus atq; cutem sordidissimis papulis scatuisse. Vid. eund. Tr. de Infant. curat. part. 2. cap. 2.

48

Morbilorum, quos tractamus, Epidemiorum causam ad corporis ambitum detrusam, quia partim crassior justò fuit, non omnem fuisse discussam, sed ad internas partes regressum fecisse probavimus N. 34. Hanc g. tenacius sibi inhærentem, cum validissimò etiam Spiritu excutere non valerent pulmones Ægræ ad excreandum impotentes, tussendi laborem continuare sunt coacti, indeq; agitâtâ à tussi materiâ calidiore pleuriticum malum vel immediatè, vel mediatè, febris primariæ ope, fuisse subortum quis mirabitur? *Tussis valida pectoris pulmonisq; partes calefacit, ideoq; febrim accendit & sitim auget.* Sennertus lib. 2. Pract. Med. cap. de Tussi progn. 3. Accensa tussi validiore febris acuta continua ante inflammationem plevræ primaria saluatur: sed quæ inflammationem sequitur, symptomata. Th. Willis verò omnem Pleuritidem febris productum esse contendit.

49

Sed forsàn Pleuritide Ægra non laboravit, ? Resp. forsàn delirarunt omnes, qui ita Viduo imponere voluerunt. An quia vocatus demisso vultu, meditabundâ frontè, peripateticò gradu moram non duxit, Morbi speciem Evandrum non penetrasse & operationem temerè mox præcepisse existimabunt? Hoc temeritatis jaculum hæc & inferius

rius dicenda in temerarios autores ipsos reverberabunt. Obscuritatis velò sanè si involuti latent morbi, eorumq; causæ, Medicum quæstionarium esse decet (hoc dictorio supra laudatus Dn. D. Beckerus in Prælectionibus utebatur) ut, quia difficilis est *διάγνωσις*, per quæstiones varias velum illud tandem removeat. Sed si abest, morbiq; evidentia adsunt indicia, quid opus est verbis? quid mora? Abesse illud, adesse hæc in Plevritide, idemqve in Dysenteriâ ipsius Galeni verbis testatur Magnif. Dn. D. Rolfinck *Medicin. Special. pag. 148.* Nonnunquam, inquit, *prædicendi via sentibus obruta, nonnunquam plano decurrit calle. ἡ διάγνωσις νοσομαρτικὴν ποτὲ μὲν ἀποδεικτικὴν, ποτὲ μὲν στοχαστικὴν* dignotio nonnunquam scientifica, demonstrativa, nonnunquam conjecturalis. In plevritide & dysenteria, autore Galeno, est *ἐπιστημονικὴ, ὡρισμένοις σημείοις γνωρίζομένη.* In aliis *στοχαστικὴ &c.* conjecturalis agnitio est, ac solis iis inveniri potis, qui exacte cujusque morbi propriam curationem norunt.

Signa Pathognomonica, quæ omnem Plevritidem produunt, ipsiusq; ideam exhibent, ex Galeno 50
Dn. D. Sennertus adducit seqq. 1. *dolor lateris est acutus*; qualis in membranis fieri solet. 2. *febris continua* ex phlegmone in locò cordi vicino accensa. 3. *respiratio difficilis, frequens, parva*, quia ob inflammationem & dolorem instrumenta respirandi satis distendi nequeunt. 4. *Pulsus est durus, parvus & frequens*, ob tensionem arteriæ, & quia membra-

na dura & densa inflammata non permittit arterias ita distendi, quemadmodum calor & usus id requirit. 5. Tussis egro valde molesta, tum ob tumorem, pleuram occupantem, tum ob portionem materie pulmonis communicata. Jam concludimus: Ubi signa Plevritidis propria, ibi Plevritis ipsa est. In Ægrâ autem illa omnia fuerunt. Ergò.

51 2. Id, quod Maritus ipse Evandro dixit, jam succurrit, seipsum nim. ferratum pulsum in Ægrâ deprehendisse. At vero talis in Plevritide reperitur, cumq; Pleuræ inflammationem indicare scribit Galenus 4. de caus. puls. cap. 12. Idem D. Sennertus expressè tradit. *Institut. vero Medicin. lib. 3. part. 1. sect. 4. cap. 15.* Serratus pulsus, inquit, nec ipse bonum signum est, & internam inflammationem magnam indicat, à qua nisi fortis sit virtus, aeger non facile evadit. Et Dn. D. Mœbius *Instit. Medic. lib. 3. part. 1. sect. 4. cap. 7.* Hic pulsus, ait, dat augurium lethale: notat enim inflammationem internam periculosam, seu insignem tumorem ad suppurationem tendentem. At vero nulla, præter Pleuram, pars nominari potest, quæ fuerit inflammata. Ecquid? An calorem, præternaturalem, dolorem pectorium, deliria, pulsum durum, serrantem &c. sanguinis detractioni adscribere placeat? Risum teneatis Amici Medici.

52 3. Taceo Poliatri nostri meritissimi Testimonium infra N. 128. legendum, quod qui in dubium vocabit, temeritatis & impudentiæ notam non effugiet. Unicuiq; enim in suâ arte est credendum. Et Medico

dico attestanti de qualitate Morbi plena fides adhiberi debet. Paul. Zacchias *Quest. Medico. Leg. tom. 3. decis. 84. n. 10.* Idem jam olim sacratissimus legislator Justinianus Imperator imperavit, quando *arg. l. 12. ff. de stat. hom.* credere jussit auctoritati Hippocratis ut Medici doctissimi. Inde Justitiæ Sacerdotes etiam in criminalibus Medicorum doctissimorum judiciò nituntur. Sua nimis cuiq; Facultati est Lyra, quam si alterius fori incola imperitis manibus tractare audeat, audire cogitur illud: Quid Asinus ad Lyram? Ne futor ultra crepidam. Horatius *lib. 2. epist. 1.* scitè canit:

*Navem agere ignarus navis timet: Abrotanum egro
Non audeat, nisi qui didicit dare: quod Medicorum est
Promittunt Medici: tractant fabrilia fabri.*

Abludere ergò, Viduamq; gravissimo luctu turbatum deludere triobolares isti, strenui Satanæ buccinatores tandem desinant.

Sed ut sapere videantur, hos obvertunt arietes. 53
I. Si Plevritis adfuit, cur g. dolor in eod. loco nō manifestus, sed vagus & ambulativus modo superiora, modò hypochondriorum confinia cruciavit? Resp. Dolorem semper in uno locò in Plevritide esse fixum, Practici non statuunt, quin imò contrarium asserunt. Ita Sennertus: *Dolor lateris acutus ad vicinas partes, nunc versus jugulum, nunc versus hypochondria extenditur, quod membrana hac totam thoracis cavitatem investiat.* Idem experientia confirmat. Rulandi solius, Medici *πολυπειροτάτης,*

adducam. Quidam inquit Cent. 2. obs. 25. annos 32. natus in Pleuriticum morbum incurrit: exercuerunt enim illum febris acuta, dolor punctorius modò ad jugulum, modò ad præcordia tendens &c. Cent. 3. obs. 18. Caupo quidam in pago circa ætatis annū 50. sævissima Plevritide correptus fuit, dolore punctorio valdè molesto ad hypochondrium & claviculam se extendente &c. Hæc ille. A partis nim. affectæ conditione ratio diffusi doloris petitur. Nam Plevra non exiguis continetur terminis, sed magna est, cum multis habens connexionem. Vid. Riolanus supra N. 43. Neq; Pauci in Plevrâ occurrunt sangvi ductus. Vasa, inquit, C. Bauhinus *Theatr. Anatom. lib. 2. cap. 12*, quæ illi nectuntur, dum ad vicinas partes abeunt, ei ramulos largiuntur, quæ à vasis intercostalibus & mammariis frequentes promanant: hinc etiam frequens inflammatio cum magna tensione & dolore punctorio contingit, quando vasorum oscula reseruntur, & humores elapsi putrescunt, ac veram Plevritidem causant. Itaq; si Plethora adest, præprimis impura, quæ humores efferos sibi habet conjunctos, humorumq; impetus in plevrâ per frequentes dictos ramos contingit, inflammatio & dolor oritur, & quid. eò major & diffusior, quò major est sangvinis fervidi affluxus & per eam partem profluxus. Inde utrumq; latus Plevritis quandoque occupat, cujus Historiam vid. infra N. 117. Confer quoq; Nic. Tulpium *Obs. Med. lib. 2. cap. 1*. Doloris exacerbationem parit ipsa tussis, quæ commotis

motis in eâ respirationis organis illapfos in partem
 inflammatâ humores agitât, & agitando distendit
 nunc hanc nunc illâ partē, prout hæc vel illa impul-
 sum experitur majorem. Si digiti inflammationem
 declivis exasperat situs, quia fortius in partes in-
 flammatas impellitur sanguis: quidni tussi mate-
 riam magis impellente dolor in Plevræ inflamma-
 tione magis exacerbetur? Adhæc Pulmo explo-
 sum per Tussim aerem instauraturus fortius inspi-
 rat, novumq; inspirando intumescit: inde facile,
 præsertim, si & ipse inflammatus in latere tumet,
 extremitate suâ ferit Plevram insigniter sæpè tu-
 mentem. Ita enim C. Bauhinus l. c. *Plevriticis*
post mortem apertis non solum observatum fuit plevram
cum Pulmonum tunicâ inflammatam, sed & ipsam plev-
ram adeò intumefactam, ut solito decuplo crassior fuerit,
& propter hujus membrana quasi mortificationem costæ
livida reperta fuere. Imò si causa doloris in Plev-
 ritide vera vagatur, quidni & dolor ipse (non idem
 numero, sed quatenus alius oritur) vagari dicatur?
 Istud Th. Willis l. c. p. m. 105. docet: *Sæpè, inquit,*
cum pulsu debili & vasorum subsidentia sanguis in mo-
tu sistitur, & in latere aut alibi extravasatus, dolorem a-
cutum infert. Imò ex unâ parte depulsus, mox in alia
 defigitur. Quandoq; in ipso corde stagnare incipit, ibi-
 demq; oppressione sæpè lethalem inducit. Subjun-
 gam & reliqua ejus verba lectu dignissima: *Quare*
solent Plevritici nonnulli, cum dolores evanuerunt, de in-
signi gravamine & velut pondere circa cordis regio-
nem

55

nem defixo q̄veri: cumq̄, ex hujusmodi affectibus obeun-
tium cadauera aperuimus, in cordis sinibus & vasorum
circumcirca caritatibus sanguinem in frustula & glo-
meres oblongos concrevisse vidimus.

56 II. Si Plevritis illa spuriam est mentita, ut
non nemini ita loqui placuit, vera sine dubio illa
non fuit? Resp. Ne & hic scrupulus oboriatur,
altius mentis remigium librabimus. *Plevritis* alia
vera est & exquisita, alia notha seu spuria. *Vera*
vel est *legitima*, quæ puræ fluxionis sanguineæ sobo-
les: vel *illegitima*, quæ oritur, cum sanguini alii et-
iam admiscentur humores, unde plevritis vel bilio-
sa seu erysipelatodes, vel pituitosa, vel serosa, vel
melancholica audit.

57 *Notha* varias causas recenset D. Sennertus *lib.*
2. Pr. Med. part. 3. cap. 6. ex quibus colligimus dua-
bus vel tribus de causis Plevritidem dici spuriam.
1. ratione materiae, quia non à sanguine puro vel ca-
cochymico, sed sine sanguine à vitiosis humoribus
& vaporibus oritur, & quidem à defluxione humo-
ris frigidi à capite: à flatu: ab acribus & malignis
vaporibus ex putredine & vermibus elatis, ap. Ri-
verium *cent. 1. obs. 75.* à Scorbuticis serositatibus
ap. Evgalen. *de Scorbut. Sympt. 16. obs. 66.* D. Drawis
in Unterrichte von Schmerkmachenden Scharbock/tit. 7.
à serô turgente corrupto, ap. Nobil. Dn. D. Schen-
ckium *in historiâ seri Sanguinis pag. 57.* *2. Ratione*
loci affecti, quæ in Plevritide nothâ intercostali-
um & thoracorum musculorum terminis cir-
cum-

cumscribitur, ubi Sangvis ex materiâ quid. veram, at ex situ notham Plevritin facit, inquit Fernelius *Patholog. lib. 5. cap. 11.* quanquam, teste eodem, à Plevritide ex situ notâ in veram facile fieri queat transitus, nim. ob continuitatem propaginum venarum externarum & internarum. Sic & ab externis, ut ictu, casu, contusione musculorum &c. ejusmodi lateris dolores progerminant, de quibus Fernelius & alii. 3. *Ratione Symptomatum*, quæ ab exquisitæ Plevritidis Symptomatibus partim diversa, partim remissiora existunt. *In nothâ Plevritide*, verba sunt D. Sennerti l. c. p. 380. *Signa omnia, quæ adsunt, sunt fere mitiora. In nothâ enim Plevritide febris vel nulla vel mitior adest. Respiratio eaqvid. si dolor sit vehementior, parva est & frequens, cum per validam respirationem dolor irridetur, non tamen tam parva & frequens est, ut in verâ Plevritide. Tussis nulla adest, nisi forsân aliquid à capite destillet; & nihil cruenti præsertim tussi excernitur. Pulsus neq; tensionem habet, neq; duritiem; dolor neq; ad jugulum neq; ad hypochondria sese extendit. Hæc quæ cum præcedentibus conferet, & quæ in Casu proponuntur, junget, Ægram Plevritide verâ laborasse non amplius dubitabit, præsertim si pulsum ferrantem & deliria addet. Hæc enim in spuria Plevritide non reperiuntur.*

Plevritis vera spuria mentitur vel æmulatur, quandoq; non semper; nō simpliciter, sed admodum quid, nō in totū sed in tantū *i. quoad doloris mobilitatē*, quod ex dictis

- dictis N. 53. constare potest. 2. *quoad doloris intensiorem*; nam & spuriam non rarò, præprimis si causa sit maligna, serunq; acre & corruptum atroces æqvè ac veram comitantur dolores. *Dolores ab humore serosò plerumq; paulò acutiores sunt, sed febris ferè abest, suntq; vagi.* Sennertus l. c. p. 361 3. *quoad doloris mitigationem.* Spuriam præsertim à flatu & ferò ortam, facile fomenta sola mitigant: veram quoq; eadem sola leniunt, si præsertim, ut ait Galenus 6. epid. comm. 3. text. ult. pleuritis sit exigua & levis, neq; à magno humorum affluxu oriatur.
- 60 Neq; tamen si ad fomentorum aliorumq; ex arte adhibitorum medicaminum usum doloris in Plevritide verà mitigatio sequitur, spuriam propterea appellare licet. Ecce enim topica & externa applicantur, si nullum ab iis speramus commodum? Thonerus *observ. Medic. pag. 128.* cuidam pleuritide verà laboranti cum ungentò anodynò præscripsit Emplastrum de Melilotò, cuius effectus, *inquit,* in dolore punctoriò imprimis laudatus, adeò, ut cum Laphemii pleuritis veluti epidemia lues grassaretur, illius applicatio etiam agricolis communicata ad dolorem sopiendum, id laudibus ad astra usq; extulerint, & tam nobile Empl. quasi in cœlò usurpandum dictitarint, Qvis ob impetratam ab isto doloris lenitionem veram Plevritidem pro spuriâ venditaverit?
- 61 Pectoris dolores spurii cum sint minus periculosi, frequentiores autem verâq; pleuritide, si mali-

malignos excipias, curatu faciliores, vulgus, quod
 distingvere nescit, ejusdem conditionis omnes esse,
 facile sibi aliisque persuadet, & cum vitæ Trojam à
 Plevritide verâ expugnari videt, in admirationem
 raptum Medentis operationes inculsat & in opinio-
 nis societatem pronos trahit. Sed his seqq. ex
 præstantissimorum Medicorum monumentis præ-
 sentem Casum attinentia porrigimus, *Plevritides*
sicca & sine sputo difficilima, inquit Hippocrates *Coac.*
prænot. cap. 16. aph. 3. Et 1. aph. 12. In Plevritide si spu-
tum statim appareat in initio intra tertium diem, bre-
vem morbum indicat, sin v. posterius longum. Atque
 eam priscis Medicis crudam vocari, in qua nihil
 expuitur, ap. Galenum in comm. ad hunc aphor.
 legimus: ἀπεπτοτάτη, inquit, ἐφ' ἧς ὄλεθρον ἔδειν
 πτύεται &c. *crudissima (plevritis) est illa, in qua ni-*
hil omnino sputur: ab hac secundum locum habet, in qua
ichores tenues: tertium, in qua crassiores jam: quar-
tum in qua omnino percocti sunt. Ex his D. Senner-
 tus Prognosticum tertium formavit hoc: *Periculo-*
sisima est Plevritis, in qua nihil exspuitur, &c. P. Zac-
 chias *quæst. M. L. tom. 3. cons. 40. n. 8. ait: Sputi ex-*
purgatio in Plevritide summoperè affectatur. Ex ejus
 enim expurgatione tota spes salutis emanat, cum ex ejus
 retentione ægri succumbant. Inde querulô uxoris
 suæ statum periculosum calamo D. Baldas. Timæus à
 Guldenslee Medicus Elect. Brandeb. *lib. 2.*
epist. Medic. 8. pag. 107. Fratri suo his exponit: Con-
jux mea, dilecte Frater, plevritide dextri lateris le-
 thaliter

thaliter decumbit, nec ulla salutis spes præter divinum auxilium superest, cum & sputum omne retineatur &c.

- 62 Cur autem nihil exspuere sit exitiale, exponit Forestus *lib. 16. observ. Med. 29 in Schol.* nimirum quod partim fluxum declarat à phlegmone devinctum, partim, quod totus (propterea quoniam intus maneat) corrumpatur. Hæc g. satis nobis indicant, sputum in hoc malo quandoque morbi violentiâ subsistere & supprimi. Si naturalis insuper adest ad exscreandum impotentia, qualis in Ægrâ, cum valeret, fuit, quem sputi proventum in malo pleuritico sperare licebit? Non hic saliva intelligitur, sed sputum. Quæ duo licet sæpè confundantur, hoc in loco, si ἀκριβῶς loqui volumus, sunt distinguenda. Salivam contenti in fundò oris interni, ambituque lingvæ glandulis sublingualibus immerfi ductus salivales, ab inventoribus recentissimis Thoma Warthonò & Nicol. Stenone Warthoniani & Stenoniani dicti, eructant, quæ σίαλον ἢ σιελον Græcis dicitur. πύσμα vero sputum sive sputamen excrementum est tusiendo vel screando ἀεζουπέικῶς vacuatum. Nam quando superfluis aliquis humor thoraci, pulmonibus aut asperæ arteriæ molestus est. Natura illum tusi expellere nititur, sputumque miscet, quod dictarum partium signum est proprium, maximè in Plevritide, Peripneumoniâ, empyemate & asthma.
- 64 Dn. D. Sebizius *Manual. Pract. pag. 516.* Non autem parem

parem cuiq; spirabilium instrumentorum concedi libertatem Christ. Benedictus *Medicus Londinensis Theatr. Tabidor. Exert. diancet. 16. Pag. 16.* scitè exponit sequentibus: Hos tussis acerbior fatigat sine expectoratione; illis levis screatus aut tusficula materiam modestè sollicitantem rejectat; his sputa nimio ichore serôve perluta & retro allapsâ pulmones inani exercent conatu; illis granula pertinaciter in durata ægrè tandem secedere coguntur; his nativa pulmoni algidior mollities negotium irritum facescit; illis crasis spiritalium validior & calentior materiæ configurationem & proventum sine noxâ festinat; his dilatator pulmonis & mediastini seu septi lobos ejus disjungentis motus materiam concutiendo expedit; illis pectoralium nimia ex plenitudine distentio vel constrictio sive connata; sive adventitia pulmonum debitam explicationem impediens motum cunctatur, aut ineffectivum reddit, *Hæc ille.* Transeant prognostica reliqua. Maximum indicium exitialis Plevritidis est, si pulsus summoperè durus sit, & præterea etiam parvus atqve ob calorem frequentissimus. Plevriticus enim cum pulsu tali nullus sanatus fuit. Sennertus *ex Galen. 4. de præsig. ex puls. cap. 5.* Plevritis post alium morbum diuturnumq; plerumqve lethalis. Idem. Vera Plevritis affectus est magnus & periculosus, sæpè etiam lethalis. Dn. D. Sebizius l. c. Idem affectus lethalis etiam nuper Dn. Danhauero SS. Theol. D. celeberrimo, Viro de Ecclesiâ meritissimo fuit.

D

Quæ-

- 66 Quærebatur aliquando, annon purgante medicamento auxiliatrices nature porrigere manus conveniat, ut, quam per sputum excernere nequit, per alvum materiam vitiosam deponat eadem? Resp. dubium esse horum in Aegrâ usum. 1. quòd vires præsentès huic oneri ferendo sint impares. Purgantia enim fortia, si ex affectâ parte peccantem materiam trahere velimus, requiruntur: at ea viribus crucem figunt. Debilia vero inhærentem parti materiam non tangunt. 2. quòd purgantia humores agitare, eos in partem affectam magis commovere, & in loca quandoq; periculosa præcipitare soleant. Scimpho olim id contigisse, ut à purgatione delirus interiret, ap. Hippocr. 5. Epid. legimus. 3. purgantia semel exhibita non amplius sunt in nostrâ potestate, nec quâ fide natura ista excipiat, constare potest, quin imò metum esse, ne periculosum accersant alvi fluxum. Nam *Plevritide aut Peripneumoniâ detento, alvi profluvium superveniens malum;* inquit Hippocrates 6. aph. 16. Ex Jac. Dovyneto refert Schenckius l. 2. obs. Medic. 96. cuidam Plevritico nihil excernenti per os, supervenisse Diarrhæam & vomitum biliosum: die 4. interiisse.
- 67 Moderatam quid. Plevritidi supervenientem diarrhæam, salutarem esse posse, duæ, quas Valeriola lib. 1. obs. 4. recitat, historiæ eorum, qui cum alvi fluxu evaserunt, confirmant: imò nobilem pleuriticam, cui ad statum ferè immanis fluxus alvi supervenit, servatam vidit Heurnius in comm. ad aph. istum

istum. Verum naturæ ipsius criticam per has vias evacuationem instituentis spontaneo motu & robore si ea obtingit, salutaris est, quia non tantum causam antecedentem, sed & proximam, provida & sagax exturbare novit. Medico vero invitam & imbecillem naturam in inflammatione ad evacuationem talem dubio eventu cogere sit religio. Ignorat enim ad via ista sit naturæ commoda. 68

Rara natura istam sibi viam parum commodam parat. Rectius enim atq; commodius thoracis affectus per ἀνακάθαρσιν, quam per alvum expurgantur, inquit Jo. Viscerus in comm. ad istum aph. D. Joh. Hayne im Tractatlein von Urin des Menschen pag. m. 301. schreibt (wie es D. Faber in die Teutsche Sprache übersetzt) also: Die Lunge mit anhangender Lufftröhren giebt ihre Excrementa, als Phlegma und Röder/und kan nicht durch purgationes, wie andere Excrementa purgiret werden / sondern reiniget sich selbst in ihrer Stärke durch aushusten und den Schweiß/dazu der Medicus mit Arckneyen expectorantibus in ihren Kranckheiten helfen soll/damit die Lunge vom Röder nicht ersticke. Neque isti viæ, quam ad alvum purgantia patefaciunt, materiam peccantem se semper committere, fidem facit observatio infra N. 121. Practici 69

etiam omnes à fortibus abstinent, lenia autem præcipiunt, & quid. morbi initiò, quo tempore averfio maximè desideratur. Riverius tantum in Declinatione purgantia svadet. Aug. Thonerus ol. amygd. dulcium non tantum, quia dolorem mitigat,

fed & purgantis instar alvum suscitatur, commendatur.
 Et hoc Aegræ communicato consilio fuit propina-
 70 tum, sed frustrata fuit expectatio. Nolo tamen
 reticere, ut calumniarum fat esset, obtrectatorem
 quendam uno die & purgans propinatum & sangui-
 nem detractum fuisse, impudicò ore evulgasse. Ca-
 lumnianti huic Evander id, quod experientissimus
 Crato suo, apponit. *Quid ille? Vellem, inquit, re-
 medium adversus Sycophantæ morsum doceri. Medici
 ad humanum morsum stercus humanum prescribunt. Illud
 ego magno meo calumniatori apposui, & ut DELI S illi
 ignosceret, precatus sum, ap. Scholzium Epist. Medic.
 108. p. m. 182.*

VII. VENÆ SECTIO.

71 (Phlebotomia, φλεβοτομία ἀπὸ τῆς φλεβὸς
 vena, & p. m. τέτομα verbi τέμνω feco) Ignomi-
 niosam & infamem fuisse antiquitus Venæ sectio-
 nem Romanis militibus, quoties gravius quid de-
 linquerent, administratam, Aulus Gellius *Noct. At-
 tic. lib. 10. c. 8.* prodidit. Evandro sub Æsculapii
 vexillo militanti, cum sacrorum Medicorum im-
 peritis Venæ Sectione, quam Plevriticæ svaserat,
 delinquere visus esset, Venæ sectio ipsa quandam
 ignominiae notam clam illo nuper inusit. Sed ne
 porrò sibi innocenti inureret, famæq; dispendium
 cresceret, non ejus tantum, cujus auspicio hactenus
 militavit, robore fretus, sed & suo confusus labora-
 re & voluit & debuit.

72 Non autem jam Erasistrato privigno filiae Ari-
 stote-

stotelis assurgimus, nec Joh. Baptist. Helmontio Philosopho, ut seipsum insolenti titulo nuncupat, per ignem vacivas præbemus aures; quorum ille ex antiquitate, hic ætate nostrâ, uterq; pari, sed infelici conatu sanguinis missionem damnarunt. Illum Galenus *lib. de Ven. sect. advers. Erasistrat. cap. 1.* hunc Galenus alter Nobiliss. Dn. D. Rolfinck *Medicin. Special. lib. 4. sect. 5 cap. 19.* suis meritis, opinionis absurditatem solidissimè remonstrando, tractant. Quamvis aliàs Helmontius nonnulla habeat, haut contemnenda, pleraq; tamen *non sani esse hominis non sanus jurat Orestes*, inquit Medicæ artis decus eximium Dn. D. Conringius *introduc. in artem Medicam cap. 2. pag. 43.* Generosi hujus remedii, quod brutus Magister docuit, (docuit autem Hippopotamus Plinio *lib. 8. cap. 27.* teste) quamvis magna sit utilitas, brutò tamen modò sive inconsultò & temere non est administrandum. Semper autem bene hæc quatuor potissimum ruminanda. 1. an vena secanda. 2. quibus secanda. 3. Sanguinis mittendi quantitas. 4. quando vena secanda.

73

I. *An vena secanda?* Venæ sectionis indicans, quod vel genericum est, vel specificum, id manifestat. *Illud* effatu dignum sanguinis est vitium; hoc varium & multiplex; prout sanguis peccat vel *in substantiâ*, cum est putrefactus v.g. in synochis putridis: vel *in quantitate*, cum ita auctus, ut vel vires gravet, vel vasa distendat, ut in affectibus, qui ejus

74

D 3

sunt

sunt soboles, cujusmodi synochi sunt putredinis expertes: vel *in qualitate*, cum fervet, v. g. in iisd. febribus & casibus pluribus aliis: vel *in motu*, cum impetuosius ad partem vel debilem, vel calefactam, vel dolore affictam affluit, aut brevi affluxurus est, v. g. in phrenitide, pleuritide &c. vel *locò*, cum jam influxit, ut in iisdem affectibus. Hinc V. S. præsidium & evacuatorium & refrigeratorium, & revulsorium & derivatorium audit.

75 II. *Quibus Vena secanda?* 1. *Sexus & Virilis & muliebris* ad hanc evacuationem est aptus. Gravidas & puerperas etiam ad sacram hanc anchoram obortam morborum tempestate confugere experientia docet, salvo Hippocratis præcepto 5. aph. 30. qui de largam suo ævo adsvetam sanguinis missione ibi loquitur. 2. *Ætatem* nullam operationi isti remoram injicere non pauci contendunt. Tenellam ætatem scalpello submittere ii præprimis non dubitant, qui calida meridiei vicina inhabitant climata. Zacutus Lusitanus *Prax. Med. Admir. lib. 3. obs. 3.* se puella quadrimo febre calidissimam laboranti sanguineo ead. die bis venam aperuisse, & postea adhuc quinque sanguinem emisisse refert. Et de *Med. Princ. Hist. lib. 1. hist. 80. quest. 47.* infantibus duos annos natis, imò septimo sextove mense venam tutò aperiri posse contendit. Parisienses quoque sanguinem infantibus lac sugentibus detrahunt, quod tamen Riverius ipse locò infra N. 98. citato improbat. Galenus equid, pueris ante decimum

quar-

quartum ætatis annum venam fecandam non esse passim docet, quia humidissima cum sit ætas puerilis, facile digeritur ac dissipatur *lib. 9. M. M. cap. 17.* Verum hoc non simpliciter de omni sanguinis missione, sed tantum de pleniore illa veteribusque consuetâ intelligendum esse Fernelius, Fuchsius, Augenius & alii monent. Sennertus tamen *Paralip. ad Inst. 22.* dissentit. Neq; nos eam ætati teneræ, nisi summa illam necessitas imperat, svademus. Hæc nuper imperavit, ut Filio Magni Viri 7. annorum achoribus & epiphorâ pertinaci, tandem ophthalmiâ in utroq; oculo gravissimâ laboranti, svasu susceptoris, Medici Lipsiensis experientissimi, saluberrimo, & consensu nostro promptissimo, quòd palatum puer haberet ad medicamenta difficile, sanguis ad unciam i. sem. cum emolumento extraheretur.

III. *Sanguinis mittendi quantitatem vitii à* 47
 sanguine dependentis sive morbi magnitudo determinat. Virtus autem permittit vel prohibet. Permittit si sit valida; prohibet, si debilis. *Morbis autem magnus* dicitur tribus modis Galeno *l. 4. m. m. c. 6.* 1. *ratione subjecti*, quando nobilem partem occupat v. g. cor, cerebrum, hepar. 2. *ratione formæ & propriæ essentiæ*, cum plurimum à naturali statu recedit, ut est inflammatio respectu simplicis intemperiei. 3. *itidem ratione formæ*, quoniam est *κακόντης, mali moris*, ut pestis, cancer. Adi quoq; Fernelium *l. 9. m. m. c. 9.* D. Sennertum *Instit. Med.*

p. m. 194. Brunon. Seidelium *de morb. incurab. p. 8.* quibus quoque morbus magnus ille dicitur, qui est in parte principibus affinitate juncta, ut sunt pulmones, latera, ventriculus, lien. Non solum autem aestimare oportet, an vires nunc firmae & valide, sed etiam an ad vigorem usque & ad morbi declinationem tales videantur permanere posse, vel potius ante sint defecturae, cautè monet Victor Trincavellius *Epist. Med. 19. pag. 849.* Ergò cujusmodi natura fuerit ejus, qui perferet, eò usque educendum, secund. Hippocr. *lib. 1. aph. 3.* Tantum extrahendum, quantum non morbus tantum, sed & post morbum corporis constitutio aptè ferre potest, ne, profligatò uno, novi morbi generationi occasio subministretur, cujus exemplum in fine Numeri 79. exhibemus.

77 Largam Itali & Galli, Parisienses præprimis, in acutis febribus amant sanguinis detractionem, quam Riolanus *lib. de circulat. sangv. cap. 20.* defendit, Riverius *cent. 2. obs. 92.* Virgini cuidam XX. annos natæ sævâ pleuritide affectæ secundâ morbi die sanguinem ad uncias 8. sequenti die ad totidem fuisse detractum; se v. postmodum vocatum sanguinis circiter uncias 14. & post quatuor aut quinque horas ad uncias 10. detraxisse, eamque evacuatione ægram facilè tulisse, ac seq. die à pleuritide & febre omninò fuisse liberatam, refert Sanguinis præter uncias 4. libras 3. Virgini huic fuisse detractas, colligit qui calculum subducit. Riolanus in morbis à plethorâ & febribus continuis acutis, putridis, arden-

ardentibus non esse sanguini parcendum statuit, sed spatio XIV. dierum demi posse dimidium.

Sed quantum sanguinis homo in mediocritate possidet? In studiosæ Juventutis gratiam è doctissimò de Sanguinis motu commentariò Dn. D. Slegelii pag. 104. quæstionem hanc solventis id prodo: Avicenna, inquit, ad libras XXIV. accedit. Riolanus ponit XV. aut XVI. Harvejus expertus est in ovis non contineri plus quatuor libris. Bos mediocris ap. nos mactatus est hoc autumno, ex jugulato exceptæ sunt sanguinis libræ medicinalis ponderis XXIII. & uncia IV. adhibitâ diligentia, ne aliquid periret. Demus vero omnem sanguinem colligi non potuisse, & addantur libræ aliquot, v. g. 10. aut 15. (certè plures non poterunt) fiet hinc aliquo modo etiam judicium, quantum homo præter propter contineat. Nobis videtur verisimile, talem hominem, qualem paulò ante descripsimus, vix plures quàm lib. XVIII. aut xx possidere, imò plures XV. esse contentos.

Quendam quoque servasse eximendam mediam massæ sanguinis partem, idque intra septimum vel decimum quartum diem in continuis febribus, refert Bernh. Svalve disquisit. Therapeut. sect. 6. p. 128. Sed eleganter respondet ibi: Hoc opere mercata calamitas non placet. Gallis italisque hic destinatur Esculapius. Germani, quos vocat voraces, Anglique, quos carnivoros, precipitarentur in tumultum. Ipsæ Parca meliora decernerent. Nostro tamen plebotomandi more

non facile peccatur excessu. Bellè. Nostra corpora vix tantam sanguinis evacuationem ferunt, atq; periculosum est eam tentare, ut Sennertus *Instit. Medic. pag. m. 1171.* Vid. quoq; infra N. 106. Malo suo expertus est Studiosus ille ap. Sennertum *Paralip. ad Instit. 22.* cui Plevritide laboranti Medicus ex Italiâ redux non semel sed aliquoties venam aperuit, & sanguinem satis copiosè emisit. Unde factum, ut æger quidem Plevritide liberatus fuerit, paulò post verò, epate ob sanguinis nimiam evacuationem valdè refrigerato, in hydropem incidit, quo obiit.

80 Cùm autem factâ morbi viriumq; inter se exquisitâ collatione æquâ & legitimâ vacuationis quantitate citra insignem virium offensionem morbus sit adimendus, & quid. validis constantibusque viribus fidenter, quantum morbus desiderat, vacuandum, minus validis parcus, quaritur: *quanam Vene sectio vel sanguinis detractio larga, qua mediocri qua parca vel minima nobis Germanis sit dicenda?* Ego hîc itidem alterius verba interponere malo, quàm Scabiosis obtrectatorum auribus meâ quibus diffidunt, exponere. *Uncis duodecim, inquit Bernh. Svvalve l. c. aut sedecim sanguis emissus, summâ quid. videtur emitti quantitate: iisdem octo vel decem, mediocri: quatuor vel quinque, minimâ.* Sanguis, quem nuper Dn. Affini meo Reipubl. hujus Syndico dignissimo ad bilancem subjectam Chirurgus jussu meo extraxit, quinque in eâ & in Provisoris Phar-

Pharmacopœæ Ducalis staterâ fuit unciarum. In
 memoriam tum Ægræ extractum revocavi, factâq;
 huius cum illo collatione mentali vix dimidiam
 præsentis partem illum æquasse, mecum Chirurgus
 idem sanctissimè pronunciauit. Et testor ego **81**
 DEUM omniscium, Judicem & Vindicem acerri-
 mum (quem temerè testari perjuri, non Viri boni
 est) non illum ad trium Unciarum quantitatem ad-
 scendisset. Positò tamen sed non concessò, trium
 unciarum istam sanguinis missionem fuisse, eâ ta-
 men, quæ minima Medicis dicitur, longè fuisse in-
 feriolem est colligere. Phlebotomiam ad uncias
 4. vel 5. tentativam vocat Riverius *cent. 2. obs. 34.*
 Sic ergò tentativâ ista minor fuit. Attende, Cor- **82**
 date Lector, pueris sexto aut quinto ætatis annò
 pleuritide laborantibus tres quatuorve cruoris un-
 cias Fernelius celebratissimus superiori seculo Me-
 dicus detraxit. Ægræ juvenulæ (ad positionem)
 tres unciaë fuerunt demtæ, & hæ plura confuderunt
 capita, quàm guttas unciaë continent. Audi Fer-
 nelium ipsum *lib. 2. meth. Med. cap. 11.* Hoc & ipsi,
 inquit, plerumq; experimur, sexto aut quinto ætatis an-
 no tres sanguinis quatuorve uncias pleuritim, interio-
 res inflammationes, hisq; graviores morbos finire. Ita
 quoq; puero octenni ap. Schenckium *lib. 2. obs. Me-
 dic. 105.* Pleuritide laboranti sanguis ad uncias quin-
 que feliciter fuit extractus. Ex eo enim puer &
 liberiùs spiravit & minus doluit. Paulus Zacchias
quest. M. L. tom. 3. cons. 40. in Medicum quendam
 gravi-

graviter invehitur, qui in morbis ex sanguine & sanguinis missionem de necessitate poscentibus unam aut alteram tantum unciam, ut aliorum detractiones effugeret, detrahi curaverat. *Quis non dixerit, inquit Zacchias, unum idemque esse sanguinem non detrahere, & detrahere nimis parce.* Parcè nimis Ægræ Evander, contra indicante motus, detraxit, & jam vapulat. Ergone tantas sanguinis illa missio, quæ, quia parca fuit, pro nulla habetur, turbas dedit? dedit, sed iis, quos præter alia Venæ sectionis nomen decepit. *Venæ sectio* enim seu sanguinis detractio vel *absolutè* ponitur vel cum *addito*. Absolutè si ponitur, mediocris intelligitur: si mediocris non est, additur vox vel parca vel larga. Quæ distincta licet sint, imperitum tamen vulgus & hujus soboles ad excessum & defectum prona confundere solet, auditoque à sociis Venæ sectionis nomine, etsi parca illa fuerit, mediocrem vel largam esse sibi persuadet, & quod sibi persuadet, distinctionis immemor absolutè divulgat.

84 IV. *Quando Vena secanda?* Venæ sectio aut *προφυλακτικῆ* ἐνεκα preservationis ergo in sanis, aut *θεραπευτικῆς* χάριν curationis gratia in ægris administratur. In *Prophylacticâ* verum tempus Medicinæ Parentes Hippocrates & Galenus eligunt: ille *lib. 6. aph. 47.* hic *in comm. & lib. de S. M. c. 7.* In *Therapeuticâ* tempus vel universale vel particulare, sive morbi aut diei respicimus. *Tempus morbi* primum sive principium morbi ad evacuandum aptum esse

esse pluribus ostendit Galenus *lib. de cur. rat. per S. M.* Tribus etiam aut 4. diebus exactis Venæ sectionem præcipiendam esse ait cap. 20. si nim. indicans Venæ sectionis adest. Ad hoc enim non ad dierum numerum attendere jubet. Imò quocunq; morbi die mittendi sanguinis scopi in laborante se obtulerint, in eo auxilium istud adhibendum esse præcipit, etiamsi vel vigesimus is ab initiò extiterit. Particulare tempus sive partem *horamve diei* quod attinet, si mittendo sanguini horam eligendi Medico datur potestas, matutinam eligendam esse svadet Galenus. At si potestatem magnitudo aut doloris, aut phlegmones, aut totius affectus negat, nihil matutinas horas moratur, sed quacunq; diei noctisque horâ vehementer premit & instat, eâ ipsâ venam cædere jubet *cap. 12. ac 21. Et lib. 9. m. m. c. 4.* se noctu seruo cuidam putridâ laboranti *συνόχω* sanguinem usq; ad animi deliquium magno cum successu detraxisse testatur. Atq; hæc communis est Medicorum sententia. Tulpius *lib. 2. obs. Medic.* 1. eleganter: *Unicum qualiscunq; doloris (plevritici) remedium est sanguis mature missus. Et quid. toties, quoties extorserit inevitabilis necessitas. Quæ saepe adeo præceptum est in pernici hoc morbo, ut grande sit paucarum horarum momentum. Et quod vesperi facile curasset, id in crepusculo plerumq; videas immedicabile, & cum certâ desperatione conjunctum.* Rubore g. jam confunduntur tenebriones illi, qui sanguinis detractio- nem pomeridianam ceu rem insolitam vitulorum instar

instar novam portam fixis oculis adspicientium, admirati, improbarunt.

86

His ita expositis, ut feliciori fidere ad Veritatis portum provehamur, hanc jam evolvere placet quæstionem: *An in Variolis & Morbillis Venæ sectio locum habeat?* Tantâ nuper scioli clandestini scientiæ Medicæ persuasione tumuerunt, ut ex suo in Medicum forum in sanô saltu transirent, & quod cum limitatione ad statum morbillorum simpliciter, spectatum accommodandâ erat intelligendum, absolute intelligerent, restrictionisq; obliti & exceptionum observandarum nescii omnem Venæ sectionem, etiam nuperam, prorsus damnarent. Iidem D. Münceri in Evporistis Cratonianis autoritate, quam vendax quædam jactarat, deinceps confirmati, se jam aureum, quod dicitur, lac hausisse crediderunt. Sed, quod hauserunt, ut crudum, noxiumque esse intelligant, curabo. Isfiacæ verò Musæ dabunt veniam, si mutato lingvæ idiomate, patrio, prius glaucomati, quod ex Münceri lectione contraxerunt, medelam tulerò, quàm Latino quæstionis resolutionem proferam. Sic enim ii, qui vel Bartoli pulvere aut aromatum suffitu emunctiores, vel quasi, nares se habere putant, dicta in succum & sanguinem melius convertere, & ad meliorem frugem feliciùs se recipere possunt. Sic quoque speramus fore, ut Vidui optimi mœstissimi (cui gratiosam Spiritus S. inhabitationem animitus precamur) vulnus exasperare. Evandriq; famam dente Theonino lacerare iidem tandè desinant. Dv

Ob man in Blattern und Masern
dörffe Ader lassen?

S Jeweil jüngsthin etliche der Arhney unerfahr: 87
ne Idioten solches verneinet/ und verimeynet/
als ob allerdings in Flecken und Masern ganz
und gar keine Aderlaß statt habe/ und dadurch
denen jenigen/ so in Trauren vorhin versetzt/ mehr Be-
trübnis verursachet/ zu ihrem Beweis aber D. Münce-
rum in Evporistis Cratonianis angeführet/ wollen wir
den Ort hieher setzen und beschauen. Also schreibt Er in
der dritten Section, da Er von der Pest handelt/ und
zwar in 3. Capitel/ da Er von den Zufällen in der Pest
meldet/ am 823. Blat: Diß ist gewiß/ daß alle Kran-
cken/ denen man (Ader) leßet/ oder Sie purgiret/ wenn
die Flecken am Leibe sind/ auch den vierten oder über den
vierten Tag/ der Kranckheit schwerlich/ davon kommen.
Antwort. Wenn auch schon zugegeben würde/ daß das 88
Buch von allen Flecken rede/ so verwirfft doch D. Mün-
cerus hie nicht ganz und gar die Aderlaß und das purgi-
ren/ sondern wil/ daß/ wann es ie geschehen soll/ man
solches in den ersten 3. Tagen/ nicht aber an vierten oder
über den vierten Tag fürnehmen soll. Und daß solches
seine Meynung sey/ beweise ich nicht mit andern bewär-
ten Medicis, sondern eben mit demselben D. Müncero,
welcher in einem andern Buch von den giftigen Fiebern
und der Pest zu Leipzig Anno 1621. gedruckt (dahin Er
sich in obgedachten Buch zu End auch beziehet) weder
die Aderlaß/ noch das purgiren in Fleck- fiebern und in
Masern

89 Masern schlecht hin verwirfft. Denn am 172. Blat/
da Er von der Cur der Fleck-fieber ausdrücklich han-
delt/ seht er folgendes: Chirurgia, das ist/ die Wund-
Arzney giebt uns dreyerley Mittel an die Hand. I. das
Aderlassen/ welches vor dem vierten / und zum höchsten
den dritten Tag anzustellen / so der Krancke blutreich/
und der trübe Harn nicht zeigt/ daß das ganze Geblüth
schon verunreiniget ist. Und liegt nichts dran/ ob gleich
die Flecken schon außgeschlagen weren/wenn nur diesel-
ben Flecken/ (wie gemeiniglich geschiehet) von grosser
Entzündung des Geblüths und den bösen faulenden
Früchten entstehen / nach denen sich der Krancke nicht
besser befindet / so nur soviel Kräfte vorhanden / daß
der Krancke eine Aderlaß könne außstehen. Am 175.
Blat: So man aber in Leib etwas einnehmen wil/ kan
man (doch vor dem vierten Tag) Mannam/ purgirend-
den Rosensafft mit Rhabarbar in Endivienwasser ge-
beizet/ brauchen.

90 Von der Kinder Blattern und Masern schreibt
Er am 244. Blat dieses: die Wund-Arzney giebt uns
dreyerley Mittel an die Hand. I. die Aderlaß / diese
sell/ wenn es das Alter und die Kräfte erleiden / bald
im Anfang/ und ehe/ denn etwas außschläget angestellet
werden an Armen &c. Wann aber schon etwas außge-
schlagen / soll man stille halten / sonderlich so das Fieber
nachläset. Doch etliche meinen / man soll auch eine A-
der schlagen lassen / wenn schon etwas außgeschlagen ist/
so die Natur die Feuchtigkeiten wegen grossen überflus-
ses nicht regieren / noch die bösen aus dem Leibe treiben
kan/ &c.

kan 2c. Am 236. Blat. Die Leib-Arthenen giebt uns Mittel / welche dienen zu den außschlagenden Masern und Blattern / oder auch / nach dem sie schon außgeschlagen sind. Zu denen so da außschlagen wollen / oder auch schon anheben / sind fünfferley Mittel. 1. purgirende Sachen 2c.

Sprichst du: Gleichwol ist die bewusste Aderlaß nach und über den vierten Tag geschehen / welches von D. Müncero oben verbotten wird. Antwort. Daß man über den vierten Tag nicht lassen soll / ist nicht inclusive auff folgende ganze Zeit und alle Tag / sondern exclusive zuverstehen also: Weil an den vierten Tag und etwas drüber es mit solchen Patienten zu weit kommen / als in Fleckfiebern / do das Gift das Herz schon zu sehr eingenommen: In Masern / da die Natur mit denen in höchsten Streit wil kommen / soll man die Natur mit Aderlaß nicht schwächen. Und das ist aller Medicorum, auch Münceri, Meynung. Eine Aderlaß aber ist bey der Patientin zu der Zeit / da es mit ihren Masern auff's höchste kommen / nicht geschehen. 2. Ist die Aderlaß / weil sie keine 3. Unzen gewesen / nicht werth eine Aderlaß zu nennen / wie oben erwiesen. 3. Ist so eine geringe Aderlaß geschehen / nicht als einer die die Masern hat / sondern dieselbe numehr gehabt hat / oder da sie schon in abnehmen gewesen (denn die Patientin schon sich anzukleiden und bey Tisch zu sitzen angefangen) und zwar als einer die mit dem Seitenstechen überfallen worden. 4. Kan und darf man in Masern Aderlassen auch zu der Zeit / da sie im höchst. Gr. stehn / wenn eine neu Kranckheit /

¶

als

als ein Seitenstechen/entstehet: Vielmehr darff man die
 allergeringste Aderlaß nach der Masern höchsten Grad/
 da sie in abnehmen seyn/ vornehmen/ wenn zu der Zeit
 ein Seitenstechen entstehet. Daß man aber auch in der
 Masern höchsten Grad/ wenn ein Seitenstechen entste-
 het/könne und dürffe Aderlassen/ wird unten N. 123. ge-
 meldet/welches ihnen die deutschen Klügling können er-
 klären lassen. 5. Wie im gemeinen Leben/ also auch in
 der Arzney haben diese Reden stadt: wenn nichts drein
 kommt; wenn sich nicht was anders zuträgt. Wer wil
 aber aus Münckeri Worten erzwingen/es komme drein/
 oder trage sich vor/ in und nach den Masern zu / was es
 wolle/ so soll man zu keiner Zeit/ auch nicht die geringste
 Aderlaß fürnehmen? Nach dem sich Fall begeben/ nach
 dem muß auch ein verständiger Medicus die Cur anstel-
 len. So setzen auch nicht alle Medici an allen Orten ge-
 hörige Exceptiones. Als zum Exempel: In Ungari-
 scher Kranckheit wird nach aller Medicorum, auch D.
 Münckeri in obgedachten Buch von den giftigen Fiebern
 am 200. Blat/ Meynung nach die Aderlaß angestellet/
 wo viel Blut vorhanden: gleichwol wenn ein anderer
 Zufall sich dabey begiebt / als ein Seitenstechen/ so kan
 die Ader auch in denen / die nicht blutreich sind / geöffnet
 werden/ wie solches Herr D. Baldass. Timæus à Gül-
 denkleee Churft. Durchl. zu Brandenburg LeibMedicus,
 ein alter / erfahrner und berühmter Practicus in seinen
 Epistolis Medicinalibus, die Er vor 2. Jahren heraus
 gegeben/ in der 12. am 301. Blat meldet / wann Er
 schreibt: Aderlassen ist post diem quartum (in der Un-
 grischen

grischen Kranckheit) nicht mehr nützlich/und muß auch im Anfange gar vorsichtiglich geschehen. Da Patient nicht sehr blutreich/ ist fast sicherer / daß man es bleiben lasse / es were denn/ daß grosses Stechen in den Seiten vorhanden. So weit wolermeelter Autor. Wann nun ein Medicus bey also begebendem Fall in einem/so nicht Blutreich wäre/die Ader öffnete/und ein Störer wolte deßwegen/weil er es nemlich in seinem Müncero nicht fünde/alsbald den Medicum verkleinern/wäre ein solch Bachandisch Zungen-dreschendes Maul nicht werth / daß man es seinem Verdienst nach mit dem Buch zuklopffete und zustopffete/damit es in frembde Händel/die es nicht verstehet/ sich nicht ferner mischen möchte?

Die reife Erwegung aller Umstände giebt in allen Sachen einen richtigen Ausschlag/und ohne derselben Betrachtung kan man leicht ein ungleiches Urtheil fällen/ und wie ein Blinder von der Farb urtheilen/ wie solches die tägliche Erfahrung bezeuget / daß/ wann ein Kranckes von einer Kranckheit genesen/und ein anderer/so eben auch an solcher Kranckheit gelegen/ und darüber seinen Geist auffgegeben/von denen/welchen die Ungleichheit der Umstände unbewust / unbedachtsamlich geurtheilet wird. Als zum Exempel: Wenn einer Sechswöchnerin das Geblüth häufig entgehet/und durch rechtmässigen Gebrauch der Mittel wieder zur Gesundheit gebracht wird/eme andere aber/der dergleichen Beschwörung zustößet/ Todes verfähet / fahren Unbedachtsame bald zu / es müssen keine

rechtmässige Mittel seyn angewendet worden: Welche aber nicht wissen noch bedenccken/dasß mit dieser viel eine andere Leibes-Beschaffenheit/als etwa mit jener könne gehabt haben/und also zwischen beyden eine grosse Ungleichheit möge gewesen seyn. Als Exempels-weise gesetzt: Jene wäre nur Blut-reich / im übrigen sonst frisch und gesund: Diese aber wäre ein valetudinaria eine zeitler gewesen/zumal nach einem mit hochschwehren Leibe erlittenen Fall in der Seiten/darauff sie abortiret, und auch ihr nachgehends gar oft unrichtig gegangen: Dasß sie über die Seite fast tägliche Klag/wie auch über schwehren Athem geführet: Dasß/nach dem ihr zum letzten mahle unrichtig gegangen/Brechen/Dhümachten/Auffsteigen der Mutter/grosser Abgang des Geblüths/ (welches alles bey Sechswöchnerinnen/zumal denen es unrichtig gegangen/viel gefährlicher als sonst ist/vid. Sennertus lib. 4. Pr. pag. 238. & 463.) Vermehrung des alten Schmerzens in der Seite zugestossen: Dasß am vierdten Tage/nach vorgehender v. zu guter Hoffnung sich ereugender Erleuchtung/plöckliche Enderung des Leibes mit vorbenannten Zufällen wieder entstanden/und das Geblüth häufig wieder entgangen: Dasß in Utero vel ejus vasis eine putredo, welche man aus gewissen Zeichen abmercken können/vorhanden/dahero ob putridas exhalationes, die zum Herzen gestiegen/die Lebens-Geister bezwungen worden: dasß bald nach solcher Enderung ein kalter Athem (welches in Kranckheiten ein tödtlich Zeichen) kalter Schweiß/ıc. sich gefunden. Solche und andere

Umbo

Umstände sind nicht bey allen Sechswöchnerin/denen das Geblüth entgehet/dahero auch nicht bey solchen Personen gleicher Ausgang/und dennoch bey solchen und dergleichen Begebenheiten fallen zum öfftern ungleiche Urtheil. Und wenn überwitzige Weiberlein (verständige Matronen thun es nicht) ihnen einbilden/ daß/ wann sie in dergleichen Fällen ersuchet würden/oder/da der Fall geschehen/ wären ersuchet worden / sie guten Rath wolten geschaffet haben/geben sie damit ihre Torheit und Unverstand genug an Tag. Zur gründlichen Wissenschaft gehört mehr als ein Pfeffer sack. Eingebildete Wissenschaft von Hörsagen machet Scharlachene Quacksalberin oder Marckschreyerin/und keine weise Frauen. Hippocrates lib. 1. de morb. sagt recht: Differt affectus ab affectu, corpus à corpore, curatio à curatione, unde necesse est alios perire, alios non, & morbos aliis durabiles esse & majores, aliis minores & brevis temporis, aliis permanere usque ad senectutem & commori, alios periri ab ipsis brevi. Gleiche Bewandnuß hat es auch mit dem Seitenstechen nach Unterscheid der Personen.

93

En/sagen unzeitige Urtheilsverfasser / die Aderlaß hätte wohl können bey dieser francken Person verbleiben/weil viel ohne Aderlaß / auch wohl nur durch Gebrauch der eusserlichen Mittel wieder zur Gesundheit gelanget. Antwort. 1. Wenn man nur oben hin wil reden/so sage ich/ daß auch viel ohne Aderlaß nicht wieder zur Gesundheit gelanget. Höre was der unter den Rechts- und Arzney-Gelehrten berühmte Medicus P. Zacchias t. 3. qv. Med. Leg. cons. 40. n. 4.

Welche
eine
könne
e Un-
weise
sonst
maria
weh-
e ab-
ichtig
Klag/
/nach
Bres
r Ab-
schne-
efahr-
g. 238.
n der
y vor-
leuch-
anten
auffig
s eine
ercken
ones,
zwun-
in fal-
reichen)
andere
Umbo

da Er sich erzürnet/ daß ein Medicus einem / der das
 Seiten-stechen gehabt/nicht bald anf. die Ader gelassen/
 faget. Seine Worte wil ich verdeutscht hieher setzen:
 Es ist bekandt/sagt er/daß von Anfang her der Arzney-
 Kunst die Aderlaß als hoch-nothwendig in vielen
 Kranckheiten/und absonderlich in innerlichen Entzün-
 dungen/wie das Seitenstechen ist/ von den vornehm-
 sten und erfahrensten Medicis für ein sicher/nütliches
 und sehr dienliches Mittel gehalten worden/ also/ daß
 man stets in acht genommen/daß viel Krancke/welchen
 keine Ader geöffnet/ oder bey denen die Aderlaß ver-
 schoben worden/sind dadurch aus dem Mittel geräu-
 94. met worden. So weit dieser Autor. 2. Muß
 man einen Unterscheid machen unter ein rechtes und
 unrechtes Seitenstechen. Dieses ist auch wieder unter-
 schiedlich/und deren eines kömt auch wohl von scharffen
 Dunstungen/von scharffer dünner Feuchte/ıc.da freylich
 offte die eusserliche Mittel das beste thun/und curiren
 solche Barbirer und Bader/da dann mancher vermes-
 sen wird/ und vermeynet alles Seitenstechen also zu
 curiren. Aber weit gefehlet. Ein rechtes Seiten-
 stechen läset sich allein mit eusserlichen Mitteln nicht
 vertreiben. 3. Wenn man bloß hin wil reden/gleich
 wie von iedem Medicament absonderlich kan gesaget
 werden/ dieses kan unterlassen/und dafür ein anders
 gebraucht werden; also auch hier hätten etwa an statt
 dieser Aderlaß wohl Schröpff-köpffe(welches auch Me-
 dici zu thun pflegen) gesetzt werden. Allein/weil die-
 ses nicht sonderlich im Brauch/und die Krancke ihr nie-
 mahl

mahl Köpffe sehen lassen/ was würden vor Splitter-
richter entstanden seyn/wenn solches vor die Hand wä-
re genommen worden? 4. Woher weis man/
daß die Aderlaß hätte können (verstehe mit Recht der
Medicin) unterbleiben? Aus D. Müncero nicht/wie
Augenscheinlich dargethan worden. So handelt Er
auch da nicht von einem solchen Fall/wenn sich ein Sei-
tenstechen dazu schüge. Von einem frembden Me-
dico? Man berichte ihn nicht oben hin/sondern recht
nach allen Umständen/ so wird er ein anders sagen.
Von einem Literato? Ein verständiger Literatus,
wenn er kein Medicus ist/ thut es nicht/weil er wohl
weiß des Apellis dictorium: Ne futor ultra crepi-
dam. Thut es aber einer/wenn er auch aus Bartoli
Schule neulich wäre kommen/so thut er als ein Unver-
ständiger/als ein Ignorant der Medicin. Von einem
Barbierer? Scilicet, die tragen den Methodum me-
dendi im Barbiererzeug! 5. Ist falsch/ daß diese 95
Aderlaß mit Recht der Medicin hätte können unterlas-
sen werden. Der Herren Medicorum Judicia un-
ten besagen ein anders/weil sie melden/daß diese Ader-
laß secundum legitima methodi artis fundamenta
sey adhibiret worden. Was nun artis methodus
gebeutet/das kan nicht unterlassen werden. 6. Wenn
auch schon die geringe Aderlaß wäre verblieben/ was
wäre dann erfolget? die Gesundheit? Das laufft in
petitionem principii. Denn eben diese Frage ist/
ob die geringe Aderlaß so schädlich gewesen/daß die Ge-
sundheit nicht hätte können wieder erlanget werden?

E iij

7. Wenn

7. Wenn die Aderlaß wäre verblieben / dann hätte man den Medicum eines groben Fehlers können beschuldigen/und auftreten: Man hätte gleichwol in einem Blutreichen und hitzigen Körper bey einer so starken Entzündung/zumal/da man alsbald im Anfange Gelegenheit dazu gehabt/zum wenigsten (weil eine reiche Aderlaß nicht vor rathsam erkandt) eine Luftlaß und etwas Geblüth/sonderlich nach nimmehr fast ausgestandenen Flecken/sollen lassen/weil doch der Medicorum einhellige Meynung ist/das man eine Aderlaß im Anfange/und zwar ie eher ie besser/in Seitenstechen soll vornehmen.

66. Aus diesen allen siehet der geneigte Leser/wie ungercimt aus dem zu erst gedachten Münceri Buch bewiesen worden/das die Aderlaß in Flecken und Masern gar nicht statt haben soll: Und das nun obige Worte also zu lesen und zu verstehen:: Diß ist gewiß/das alle Krancken/denen man ohne einige Ursach Ader läset/oder sie purgiret (nicht in ersten drey Tagen/sondern hernach) wenn die Flecken am Leibe seyn/ an dem vierdten oder über den vierdten Tag (so lange nemlich die Flecken am Leibe sind/) der Kranckheit schwehrlich davon kommen. Wie wol aus den vorhergehenden zu sehen/das er deren Meynung nicht verwirfft/die Aderlassen/wenn auch schon die Masern heraus geschlagen. Also siehet der geneigte Leser/das es wohl wahr sey/das nirgend mehr Störer / Pfuscher Böenhasen zu finden/als eben in der Arzney Kunst. Und solche Stümpler/die ihnen wohl gute Wissenschaft einbin

einbilden/sind gemeinlich die jenigen/welche mit ihren ungeschliffenen Taschen-Messern rechtschaffenen Medicis ihre Ehre und Glimpff abzumekeln sich nicht schämen/und werden dadurch des Teufels Blase-Bälge/ mit denen er das Feuer des Zorns und der Widerwertigkeit/auch wohl unter den besten Freunden/auffbläset. Also siehet der geneigte Leser/wie manche Nasenweise/die wohl vermeynen/sie haben ihre Klugheit in ihrem Gram aus den Pfeffer-säcken erlernt/durch unzeitiges Teutscher Arckney-bücher lesen leicht zu Zhoren werden/ und daß ihnen ehe Bückling/Stockfisch/xc. zu gönnen/ als solche Bücher/die sie nicht verstehen. Aber sind die jenigen/so dem Barbierer/der dem Medico bedient/ und dessen Hand gleichsam ist / einige Schuld bey der Kranckheiten unverhofften und tödlichen Ausgang bey messen: Ja etliche Aberwikige stehen wohl in den Nasenweisen Gedancken / der Barbierer soll vor Verrihtung einiger Operation seine Meynung und Gutachten auch eröffnen/und da er sie nicht rachsam befindet/dem Medico widersprechen/ und sich der Operation enziehen/oder doch/damit es dem anwesenden Medico nicht verdrießlich falle/denen umstehenden Hausgenossen seine Meynung heimlich entdecken. O Zhorheit! Also gilt des Barbierers Autorität denen Idioten mehr/als des Medici, der doch sein ganz Datum darauß setzet/der Kranckheiten Natur/Ursprung/Sitz Unterscheid / Kennzeichen / Ausgang und rechtmäßige Art zu curiren zu begreifen/und allen Zufällen/so viel möglich/zü begegnen/welches jener nicht thut.

wir lassen diese unzeitige Richter stehen/ und wenden uns wieder zu der Edlen Musen-Schaar.

Jam quæstionem ipsam ad accurationem mentis trutinam, habitâ ratione Temporum Morbillo- rum quatuor, Principii, Augmenti, Status & Declinationis revocabimus, visuri, quæ aliorum circa V. S. in Morbillis sit sententia Quæritur g.

- 97 I. *An in principio siue tempore ebullitionis, antequam morbilli erumpunt, Vena sit secanda? Non hic de facto, sed de jure, non quid fiat, sed quid ex artis præscripto fieri debeat, quæritur: & quid, an si Vires, ætas & aliæ circumstantiæ illam permittant, V. S. sit administranda? Affirmativa probatur 1. Autoritate (non Hippocratis & Galeni, Artis Procerum: hi enim de Variolis & Morbillis posteritati nihil in suis monumentis reliquerunt, adeò ut incognitum hoc morbi genus illis fuisse nonnulli statuerint, sed) Avicennæ, Medici Arabis, tempore Augustini An. salutis 428. clarissimi, Viri, Magni Rolfinckii lib. de purgant. Vegetab. nuper editi in præfat. ad Lector. judiciò, ob profunditatem magni & ingenio grandis, qui l. 4. can. fen. 1. tr. 4. c. 10. Oportet, inquit, in Variolis ut incipiatur & extrahatur sanguis sufficienter, cum conditiones fuerint. Et similiter si morbillis fuerit cum repletionem sanguinis. Et spatium*
- 98 *illius est usq; ad quartum.* Huic doctissimorum hujus seculi Medicorum, experienciâ & propriâ & alienâ antecedentium clarissimorum autoritatem subjicimus. Excell. Dn. D. Sennertus lib. 4. de Febr. cap.

cap. 12. de Var. & Morbill. ait: Si in atate, quæ Venæ Sectionem perferre possit sanguinis abundantia Venæ Sectionem postulet, mox in principio ante quartum diem, aut sane prius, quàm Variolæ erumpant, dum Vires adhuc constant, & sanguis copia ad ambitum corporis confluit, Vena aperienda. Lazarus Riverius (quem legisse nunquam poenitebit, dicit Petrus à Castro de Febr. Malign. punctic. aph. 25.) lib. de Febr. cap. 2. de Var. & Morb. hæc pronunciat: A Venæ sectione inchoanda curatio est, si sanguis aliquatenus redundare aetasq; egrotantis ferre posse videatur. Et paulò post: Ita necessaria est phlebotomia in periculosis Variolis, in quibus ebullitio corruptiva fieri consuevit, ut tenellula puerorum atas illam non impediatur. Usus enim invaluit, ut in quarto & non raro tertio atatis annò missio sanguinis usurpetur. Parisienses Medici in teneriori atate & lac sugentibus pueris à Venæ sectione non abstinent. Idem sentiunt D. Greg. Horstius Append. lib. 1. part. 2. p. m. 109. Celeberr. Dn. D. Sebizius Diss. de Var. & Morb. ult. quæst. 4. & Comm. in lib. Galeni de Cur. rat. per S. M. p. 119. Thomas Willis Medicus Oxoni- 99
ensis diatrib. de Febr. cap. 15. p. m. 193. Transeant alii.
2. Rationibus quas omnium loco Doctiss. Sebizius proferat: Nam nisi vena tunderetur, febris augmentum caperet, & symptomata invalescerent: periculum immineret in corporibus valde plethoricis vel extinctionis caloris, vel ruptionis vasorum: vel inflammationis alicujus visceris: ebullitio quoque esset enormior. Deinde nimiam sanguinis

nis copiâ natura gravaretur : forsan etiam planè succumberet, nec materiam ad cutem fortiter & masculè propelleret, Sarcinâ autem qua premebatur, levatâ, quod reliquum est, faciliùs vincit. Tertiò viâ, per quas fit expulsio, occludi & præpediri possent ob redundantiam sanguinis. 3. *Experimentiâ* sive historiis, quæ sunt quasi universalium præceptorum *Ἐπειγµατα*. Amatus Lusitanus *cent. 3. curat. 16.* puero quinque annorum, dum variolarum indicia essent, venam internam brachii aperuit, & 4. uncias sanguinis detraxit. Quod autem in Variolis licet, in Morbillorum curatione non prohibetur. Eadem enim penè in Utrisque est curandi ratio vid. N. 24. Evolve quoque Practicum famigeratissimum Forestum *lib. 6. obs. Medic. 49.* J. Petrus Lotichius *lib. 1. observ. Medic. cap. 7. obs. 13.* se sibi ipsi initio præceos suæ febris malignæ cum Variolis laboranti Hepaticâ in cubitò dextro, accersito Chirurgo, aperuisse sanguinemque bonâ quantitate extraxisse scribit. T. Willis fœminæ illustri juveni post quartum in gravidationis mensem febricitandi uncias VI. ilicò, antequam Variolæ erumperent, detraxit. Vid. quoque Riverii *cent. 1. obs. 100.* Christianissimo Regi LUDOVICO XIV. vix pubertatis annos ingresso malignis & pestilentialibus Variolis laboranti, Regiorum archiatrorum Comes Franciscus Vautier, consentientibus omnium suffragiis sanguinem ter pro symptomatum urgentiù necessitate ex venâ mitti imperavit, quod cum felicissimè

licissimo fuerit factum successu, servati Regis regniq; conservati & Venæ sectioni & hujus auctori Medico accepta fertur gloria. Hæc Dn. D. Rolfinck *Medic. Special. lib. 4. sect. 2. cap. 11. recitat.*

II. *An Venæ sectio apparentibus & erumpentibus morbillis sive in Augmento locum habeat?* Practici jam ad hæc respicere jubent. 1. an natura morbillorum ad cutem expulsionem sit sufficiens an insufficiens. 2. an ebullitio sit mediocris vel excedens, perfectiva vel corruptiva. 3. an erumpentibus maculis symptomata crescant vel decrescant. Si natura sufficienter morbillos expellit, ebullitio est mediocris & perfectiva, febris imminutio & symptomatum remissio, prodeuntibus illis subsequatur, totum negotium naturæ bene operanti relinquere jubent, ne cruoris detractatione ebullitio, quæ mediante morbillorum fit segregatio & exclusio, imminuatur, impuritatum segregatio impediatur, naturæ motus invertatur, & quæ ad cutem abire debebant, sanguinis scorix ad venas denuò revocentur. Si vero natura ad depurandum & exturbandum sanguinis impuritatem est insufficiens, ebullitio excedens & corruptiva, symptomatum vis crescit, sanguinem mittere præcipiunt, quia à materie dominio & repletionis vehementiâ oriri ista existimantur. Quando egrediuntur Variolæ, non oportet tunc ut administretur phlebotomia, nisi inveniatur vehementia repletionis & dominium materie: tunc enim phlebotometur quantitate, quæ alleviet seu minoret. Et convenientius

nientius quidem, quod in hac administratur egritudine est phlebotomia. Ita Avicenna loc. cit. Riverius in hac erumpit: Si erumpentibus Variolis febris intensior, anxietas, difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliisque symptomata majora appareant, signum est naturam nimio humorum oneri premi, eosque non posse convenienter regere, ideo phlebotomia est necessaria, ut detrahta portione oneris reliquium a natura facilius expellatur. Confirmatur hoc Historiam, quam ex Hier. Leorino refert Schenckius lib. 6. obs. Medic. 110. puellum quendam exanthematis gravissimis laborantem sanguinem aliquot diebus per urinam reddisse: qui (verba sunt Leorini) cum natura humorum & sanguinis illius sarcinam superare non posset, vitam cum morte commutavit. Has ob causas Helmontium quoque, qui tamen alias αιμαφοβος est, phlebotomiam, nullo in casu libentius, quam in foeminis plethoricis admittere, ejus affecta Grembsius lib. 2. cap. 3. pag. 431. indicat. Medicos Gallos easdem respicere causas repetita sanguinis detractio prodit. Iidem naturae motum non inverti, sed ita provocari volunt. Venae sectio, inquiunt, a centro trahit humores ad circumferentiam: deinde licet non trahat, non tamen potest impedire vitiosorum humorum affectatam ad habitum corporis & cutim viam & exitum, vacuatio sanguinis nisi fuerit magna. Excell. Dn. D. Rolfinck l. c. Neque exempla nobis desunt domestica. Generosa antiqui Generis profapia Vir maximè conspicuus in altero brachio sibi juveni

juveni militi & commilitonibus pluribus morbillorum apparatu eod. tempore conspicuis sanguinē cum emolumentō fuisse detractum, nuper nobis in F. retulit. Idem de se derelicta hīc Diaconi cujusdam piissimi vidua, sibi morbillis actu laboranti, sed insciæ, quod deliriō fuisset correpta, phlebotomiam fuisse administratam, etiamnum testatur.

III. *An in Statu Morbillorum phlebotomia sitio4 administranda?* Resp. Si solitarii sint morbilli, in statu eorum, ubi omnia sunt vehementissima, plenisq; fertur velis symptomatum vis & rigor, locum habet illud: Manum de tabulā. Vehementissimo enim hoc totius morbi tempore, uti Status Galeno dicitur, Naturæ de Victoriā cum morbo acerrimè certantis robor venæ sectione non est minuendum, neq; afflictæ eidem major addenda est afflictio. Quid si vero in Morbillorum Statu gravis oboriatur morbus, qui ex se sanguinis missionem deposcit, ane V. S. tum quoq; locum habet? Resp. in eo casu & statu, qui fanè propter gravioris morbi accessum desperatus est, conferenda esse inter sese mala, & ex his minus eligendum. Quare si indicans Venæ sectionis in novō morbo adsit, ex cujus neglectu gravius, quàm ex Venæ sectione in Statu Morbillorum administratā damnum oriri queat, sanguinem etiam in ipso Morbillorum Statu demere licet. Ei enim quod magis urget, artis methodus succurrere jubet. At vero in isto casu id, quod V. S. ex necessitate quadam indicat, magis

gis urget. Itaq; huic succurrendum. Exemplum vid. N. 123.

105 IV. *An Venæ sectio in Declinatione Morbillorum conferat*: Neg. Ecur enim Naturæ ad salutis portum jam tendenti novam eidem crucem figendo defatigabimus, præsertim cum nullum venæ sectionis indicans tum adsit? Ipsi potius bene agentis negotium committimus, ejusdemq; conatum roborantibus officiosâ manu datis promovere studemus. Sed si in Declinatione quoq; novus oriatur morbus, qui Venæ sectionem ex se indicat, neque tum Venæ esse parcendum Casus Medicinalis resolutio pluribus confirmabit.

106 Sic g. Venæ sectionem non omninò & simpliciter in Morbillis à Præstantissimis Medicis rejici demonstravimus. Dn. D. Langius eqvid. omnem sanguinis in Var. & Morbillis detractionem damnat. Sed nos eum Principio suo singulari sensu suo abundare permittimus. Candidè tamen hoc fatemur, nulli unquam nos quoq; toto praxeos nostræ tempore, ne quid. adulto Variol. & Morbillis laboranti Venam aperuisse, quia in nullò necessitatem hoc præfidium imperantem deprehendimus. Et acquiescimus nos in judiciò Magnifici Dn. D. Rolfinckii, qui l. c. pag. 354. in hæc erumpit verba: **FRIGIDIORES** regiones Septentrioni viciniores tam largas sanguinis depletiones (ut Galli & Hispani) æquo ferre non videntur animo, siue **FEBRES** sint continuæ acutæ, seu intermittentes. *Chro-*

nica

nica respuunt ἀσπρωτέρας, amplectuntur ἀσπράς, in-
 primis autem τὰς ταμνωμένες. In PRIMARIIS,
 ardentibus, malignis, SYMPTOMATICIS, variolis,
 morbillis & petechialibus, si plethora adsit, moderatiores
 aut nulla imperantur τὸ ἀίματ' ἀσπρέρους.

Eccur ig. Aegræ in Declinatione Morbillorum
 Venæ sectio fuit administrata? Resp. Non ut Mor-¹⁰⁷
 billis, sed ut Plevritide laboranti sanguis fuit de-
 tractus. Plevritide enim in Morbillorum decli-
 natione corripiebatur. N. 49. Duo itaq; jam oc-
 currunt expedienda.

I. An in Plevritide Vena sit secanda?

II. An Aegræ, quæ in declinatione Morbil-
 lorum benignorum plevriticæ evasit, vena mox in
 principiô debuerit secari?

Ad I. Venam in Plevritide verâ secandam
 esse confirmatur 1. Autoritate Hippocratis 2. de¹⁰⁸
 rat. vict. in acut. t. 10. & 11. Galeni in comm. & 6. E-
 pid. comm. 1. text. 6. Alex. Tralliani lib. 6. cap. 1. A-
 vicennæ lib. 3. can. fen. 10. tr. 5. 1. Pauli Aeginetæ de
 re Medicâ lib. 3. cap. 3. Oribasii lib. 9. cap. 7. Aetii
 tetr. 2. serm. 4. cap. 18. Arnold. Villanovani Ere-
 viar. lib. 4. cap. 5. Trincavellii de Ven. sect. mox ab
 initiô. Idem omnes communiter statuunt. D. Sen-
 nertus lib. 2. part 2. cap. 16. ait: Tutissimum & maxi-
 me necessarium Plevritidis auxilium est Venæ sectio. Ri-
 verius tom 1. lib. 2. cap. 2. Ad eò necessaria est Venæ se-
 ctio in hujus affectus principio, ut nunquam omitti de-
 beat, & in senibus, pueris, gravidis mulieribus, puerpe-
 ris &

ris & menstruas purgationes patientibus, quibus omnibus
 experientia docuit phlebotomiam presente hoc affectu
 fuisse utilissimam. Junge his P. Zacchiam supra
 N. 93 vide quoque N. 23. 85. Dn. D. Mœbius p. m.
 Venæ sectionem quoque suadet, & juveni sanguinis
 libram unam demere jubet in Colleg. Pr. MSS.
 109 I. *Ratione.* In quo morbo Venæ sectio indica-
 tur, in eodem V. S. nisi quid prohibeat, est admini-
 stranda. In Plevritide V. S. indicatur. E. *Majorem*
 probat natura Indicati, quod est illud, quod ab in-
 dicante agendum monstratur. Si est agendum,
 non est omittendum, adeoque nec V. S. ut indicati
 nomen refert, negligenda. *Minor* prob. quia V. S.
 in Plevritide indicatur ut præsidium & revulsorium,
 & refrigeratorium, & vacuatorium & derivatoriū,
 110 id quod fusiùs Practici remonstrant. III. *Experi-*
entia, quam in omnium Practicorum libris obser-
 vare datur cuivis. Paucas & notatu digniores ad-
 ducere placet Historias. Forestus *lib. 16. obs. 32.*
 fabro lignario Plevritide febre correpto sanguinem
 ad uncias 10. extraxit: eidem post mensem denuò
 in Plevritidem sævam & acutam cum gravioribus
 symptomatibus prolapsa phlebotomiam ad uncias
 octo administravit. Tertiâ vice in Plevritidem
 (quod miratu dignum) post duos menses eidem re-
 cidenti sanguinem itidem fuisse detractum, ægrum-
 que ilicò & præter spem convaluisset scribit. Ri-
 verius *obs. à D. Pomeret communic.* refert, Virum,
 quendam ex cursu exæstuantem post largum frigi-
 da

da aqua haustum atroci lateris dolore fuisse correptum cum tentâ respirandi difficultate, & suffocari videretur. Medicum confestim vocatum magnam sanguinis quantitatem detraxisse, & dum sanguis efflueret, difficultatem respirandi & lateris dolorem sensim remisisse, absolutaq; evacuatione utriusq; symptoma prorsus desisse agrumq; omninò curatum fuisse. Tulpus Medicus Amstelredamensis lib. 2. obs. Medic. cap. 3. hanc recitat historiam: *Uxor Martini Collensis, mulier macra ac summe biliosa obsessa à lateris morbò expetiit summopere detractionem sanguinis: sed eâ mature satis institutâ retrahebatur tum potenter sanguis versus thoracem ab acerrimò ipsius dolore, ut vix quicquam illius erumperet ex venâ incisâ. Sed ubi imperatum fuit agra per validiorem tussim, reciproco cursu sanguinem à thorace iterum versus brachium propellere, vidimus eum liberalius prosiliisse, & agram brevi à dolore liberatam.* Bibliopæo cuidam pestilentiali febre & Plevritide correpto seq. die venam incidi curavit Rulandus cent. 6. obs. 93. Vid. quoq; N. 116. 121.

Nec Venæ in Plevritide spuria semper parci-
mus. Riverius Practicus celeberrimus sanguinem sibi ipsi Plevritide spuria à flatibus ortâ laboranti duabus vicibus, primâ ad uncias X. secundâ ad unc. Xij detrahi curavit. *Licet enim inquit cent. 3. obs. 63. à flatibus præcipue dolor ille exoriri videretur, verebar tamen ne doloris atrocitas fluxionem ad partem attraheret, quæ duobus annis præteritis pleuritide verâ bis affe-*

et a fuerat. Nim. ubi datur Venæ sectionis indicans, ibi etiam indicatum, V. S. scil. ut auxilium, est administrandum, ubi abest, vel ab alio prohibetur, negligendum.

XI2 II. *An Ægra, quæ in declinatione morbillorum benignorum pleuritica evasit, vena mox in principio debuerit secari?* Si enim non debuit secari, nōxia sine dubio fuit & forsan lethalis. Venæ Sectio enim magnum cū sit remedium, magna sicut commoda, ita & incommoda parit.

Nos affirmativam tuemur moti & Rationibus & Autoritate. *Experientiā*, fatemur, & propriā & aliorum destituimur. Rarus enim hic est in declinatione morbillorum affectus, neq; in observationum monumentis similem casum, quantum memini, legere mihi fuit datum. Ex literis autem ab Amico q. Argentorati nuper datis accepi, Doctissimum Virum Dn. D. Juntam asseruisse, se in hypothesisi ita curasse morbillis ægotantem, quem postea plevritis invaserat, & iteratā Venæ sectione malum domuisse. Urgemus

XI3 I. *Rationem.* Primam à Galeno accommodatō petimus, quæ *lib. de curand. rat. per S. M.* utitur. Postquam enim Diatritarios (erant hi Methodici, & quia triduanam ægris præcipiebant in ediam Diatritarii fuerunt dicti. Ante tertium enim diem neq; cibum neq; medicamenta offerebant) refutasset, statuentes, non in principio statim morbi, sed post triduum elapsam Venæ sectionem esse administrandam.

dam, hanc quæstionem movet: An extremus mittendi sanguinis terminus rectè quartus dies à Veteribus quibusdam sit constitutus, ita ut eo præterito non amplius venam tundere liceat? Ad hanc Galenus Respondet eo modo: Quo morbi die mittendi sanguinis scopi in ægrotante reperiuntur, eo vena secanda. At fieri potest, ut vigesimo adhuc ab initio morbi die illi in ægrò reperiantur. E. eo vena secanda &c.

Nos Galenum imitati pariter arguimus: Quo morbi tempore mittendi sanguinis scopi in ægrà fuerunt reperti, eo vena debuit secari. Atqui tempore morbi ultimo sive in Declinatione Morbillorum benignorum mittendi sanguinis scopi in ægrà fuerunt reperti. Ergo Eo tempore vena debuit secari.

Consequentia Majoris probatur ita: Quo tempore datur indicans, eo etiam ponitur indicatum. Indicans enim & indicatum sunt relata, quæ sunt simul naturâ & se mutuò ponunt atq; tollunt. *Minor* probatur, quia Ægra pleuritica evasit eo tempore: ubi Venæ sectionis indicantia adesse conspiciebantur; inflammatio præcipuè plevræ incipiens, propterea ἀντιπάρσεως χάριν revulsione gratia mox in principio sanguinis missione erat opus: plethorica fuit, floridi semper & rosei coloris, calidæ & humidæ constitutionis, quæ ob sterilem torum mater nunquam audivit, sæpè copiosos, non rarò ob eand. causam inordinatos habuit menses; inde sanguinis evacuatio requirebatur; calidum & humidum fuit

subjectum, morbillorum scoriis refertum, calore præternaturali æstuans; quare ut refrigeratorio remedio sanguinis missione erat opus. Omnia ob metuendam inflammationem magnam largam indicarunt sanguinis detractionem. Non prohibuit tempus nec ætas. Nam in principiò mox & primâ invasionis horâ sanguinem mittendi occasio erat præsens. Florida & optima Ægræ, quia juven-
 II, la erat, ætas fuit. Vires solæ promananti sanguini mox obicem ponere jusserunt. Quare & Evander operationi præsens ad Chirurgum conversus hæc dixit verba: *Macht zu/ich hab mein Absehen auf was: Item/Diese Krankheit erfordert zwar eine reiche Aderlaß/aber ich trag Bedencken.* Præsentes quidem satis robustæ erant, quia præcedentis morbi, morbillorum sc. injuriâ non erant insigniter fractæ, neque malignitatis vestigia in iis fuerant notata. At non præsentium tantum, sed & futurarum statum præcognoscere boni est Medici. Vid. N. 76. Vires autem non fore ferendo mediocri sanguinis extracti-
 onis tum ex habitu corporis, tum ex singulari & ægræ propriâ diætâ, quem casus indicat, collegit Medicus. Corporis vero habitum, qui est ipsa *κατασκευὴ τῆς σώματος*, Galenus l. de sanguin. miss. passim. l. 9. m. m. c. 5. & ult. & lib. 1. ad Glauco. c. 14. in evacuationibus respicere jubet, an sit densus aut rarus, mollis aut durus &c. Quibus enim mollis, rarus & diffuens est corporis habitus, mirum in modum eod. teste, ad patiendum sunt idonei & resolutioni obnoxii.

Fue-

Fuerunt eqvid. qui propter vires antecedente 116
 morbo fractas scalpellum Aegræ fuisse negandum
 existimarunt; quibus tamen ipsis nec virium, nec
 phlebotomiæ, nedum morbi, ratio patuit. Non
 negatur fractum fuisse virium robur, sed ita fractum
 fuisse, ut impares deinceps fuerint exiguæ sangvi-
 nis detractiōni vires, negatur. Virium læsionem
 fuisse levem vel ex hac famulæ ipsius coram Iudice
 confessione patet: *Meine Frau ist nicht einmal recht
 krank an Flecken gewesen.* Item ex his, quæ passim
 viduus fecit verbis: *Costa mea ante sanguinis mis-
 sionem bene sese habuit; optimè reconvalescit &c.*
 Ergo nec prostratæ tum fuerunt vires ita, ut nihil
 fuerit moliendum. *Validis constantibusq; viribus fiden-
 ter, quantum morbus desiderat, est evacuandum: minus
 validis parcus; prostratis nihil moliendum,* inquit Fer-
 nelius *lib. 2. Meth. med. cap. 10.* Itaq; Heurnius æ- 117
 gro Plevritide utriusq; lateris acerbè laboranti unâ
 vice plus quàm 4. libras sanguinis extraxit, qui e-
 vasis S. Dei beneficio Libitinæ ab omnibus sacer ha-
 bitus. Schenckius *lib. 2. obs. Medic. 101.* Idem Ferne-
 lius locò jam citatò scribit: *Rarò vires adeò proster-
 nuntur (nisi malò victis & deploratis) ut ne vel minimam
 evacuationem sustineant.* At deploratam fuisse Aegram
 in morbillorum declinatione & pleuritidis princi-
 piò, atq; adeò tum, quando Venæ sectio erat admi-
 nistranda, neq; maritus neq; adstantes concesserint.

Tentativam autem eamq; minimam illam sal- 118
 tem phlebotomiam (vid. N. 81.) quia majorem non
 debuit,

debut, datâ ad operandum occasione ea de causa Evander præcepit, ut sanguinis jam in Plevram influentis & in motu constituti cursum quodam saltem modô interturbaret, & datâ alibi portâ illum inverteret. Verùm quia nulla inter agens & patiens fuit proportiô, frustraneus fuit effectus. Magnum cum sit V. S. remedium, magna parit commoda, si perfecta est ejus administratio: parum a. confert, si adest prohibentium rigor, plenam administrationem inhibens. Incommoda eadem parit magna & parva, si neglecto indicantium & prohibentium ordine, cœcô illa contra artis præcepta peragitur ausu.

II9 *Objicis*: Iſtam tamen sanguinis detractionem Virium imminutionem peperisse & ad mortis antrum viam aperuisse turbatus Oeconomiae humanae status Phlebotomiam secutus prodidit. Resp. 1. Ridiculam hanc collectionem Vulgi esse, cui similis est illa ejusdem Clysterum usum respicientis: Johannes & Conradus post Clysterum usum diem obierunt suum. Sine dubio g. Clysteres mortis fuerunt causa. Quibus reponere soleo, etiam post aquæ cinamomi, pertarum & aliorum confortantium usum nonnullos debitum naturæ persolvisse: abjicienda g. esse & ista omnia, quia, vi collectionis similis, Mortis fuerunt causa. Absurdum! Debilitas quidem phlebotomiam secuta est, sed ratione temporis tantum, non a. ratione effectûs. Adeo verissimum est, quod D. Sennertus *lib. 5. Pr. Med. part. 4. cap. 10.* dixit: *Nullibi fallacia causa frequentior est, quam*

quàm in Medicinâ. Item: Multa sæpè cum effectu aliquo conjungi possunt, quæ ejus causa non sunt. Itaq; ut non sequitur: isto ambulante coruscavit. Ergò ambulatorio est causa coruscationis. Ita non sequitur: hic vulnetus sanatus fuit, & adhibuit unguentum armentarium. Ergò unguentum armentarium est causa sanationis: nisi monstretur, ab ipso unguento necessario hunc effectum secutum esse. Hæc ille. Ita vice versâ in negotiò nostro non sequitur: In pejorem statum delapsa est ægra, cui sanguis fuit detractus & quarto à Venæ sectione die diem obiit suum. Ergò illa sanguinis detractio peioris statûs & hunc consequentis mortis causa fuit, nisi monstretur, ab ista sanguinis missione, etiamsi parca fuerit, non verò à morbò magnò, necessario hunc effectum fuisse secutum, Itaq; 2. **Distinctione** sanguinis est inter causam per se & per accidens. Turbati œconomix humanæ statûs & hunc insecutæ mortis causam per se morbum fuisse magnum arte omnini majorem infra N. 150. patebit. Parca sanguinis detractio non turbas istas, calorem, dolorem, deliria &c. dedit, ea influxum in hæc non præbuit, adeoque causa planè per accidens, si debet ita dici, dici meretur, sed sensu eo, quo Dnn. Jenenses Philosophi, non Dnn. Wittebergeneses, causam per accidens capiunt. Istis enim causa per accidens ex parte effectûs ea etiam est quæ nec influit, nec intendit: hi vero strictiùs eam sumunt: & influxum etiam eidem tribuunt. Et in hac vocis illius acceptione negatur Venæ sectionem causam per accidens fuisse.

3. Cùm unum & idem sit, sanguinem non detrahere, & sanguinem nimis parcè detrahere (vid. supra N. 82.) falsum esse patet, phlebotomiam istam vires imminuisse. Morbi atrocitas virium lapsum & symptomata peperit, eaq; , etiamsi sanguis ea ratione non fuisset detractus, ædepol! peperisset. Cumque mox primâ invasionis horâ, in principiô, & antequam ad augmentum morbus tenderet, Venæ sectio fuerit administrata, quâ malorum causam in Solam sanguinis detractionem rejiciet is, qui morbi indolem ignorat? Condonate, Medici cordati, mihi minutias, quæ vobis risum, mihi laborem pariunt, curiosius evolventi. Indignas oculis vestris gravioribus intentis eas esse fateor; eorum tamen gratiatum qui veritatis amore huc accedunt, tum qui falsa opinione ducuntur, prolixiori hæc sunt evolvenda calamô 4. Si ob metuendam virium, etiam qualemcunq; jacturam Venæ sectio quæq; est rejicienda, etiam purgantia & sudorifera erunt in morbis gravioribus proscribenda, quia & ista nullam non viribus vim inferunt. Raram his subjicio observationem quam Celeb. Dn. D. Bartholinus cent. 3. hist. 23. recitat. Centurio quidam: Danus stipendium Serenissimi Regis merens, de punctura lateris molesta, conquiritur. Advocatus barbitonsos colicam suspicatus exhibet purgantem medicinam, qua per biduum adeo concitata fuit alvus, ut tandem copiosus sanguis exiit fluxerit, jamq; vix spiritum trahens mutatô consilio Medici operam implorat, qui diligentius singula expendens Pleuride

ritide laborare videt monetq̄. Statim vena illi secta. Sequutum deinde per sputum pus laudabile. Inde sublatus convaluit. En! ægro vix spiritum trahenti sanguinem detraxit Medicus. Nostrorum iudicio, si fuisset standum, omittenda fuisset operatio ista. Sed methodo medendi ille fretus indicantis ductum secutus indicatum accuravit. Medendi methodum, Medicorum cynosuram qui sequitur, non errat, sive æger restituatur, sive morbo succumbat. Medicari finis est Medicinæ internus, sanare externus, qui non semper est in artis potestate. Neq̄, Medicina est sanum facere, sed quousq̄, fieri potest, eousq̄, perducere. Licet enim etiam illos, qui non possunt recuperare sanitatem, tamen curare bene. Aristoteles lib. 1. Rhetor. c. 1.

Ratio secunda hæc est: Si in Variolarum Statu ¹²² venam secare licet, quando Plevritis supervenit sequitur multo magis eandem secari posse in morbillorum Declinatione, quando in eâ Plevritis oboritur. Prius est verum. E. & posterius. Ratio consequentiæ ma oris probatur inde. 1. quia in Variolarum Statu pugna inter Naturam & morbum oritur, ac symptomata omnia sunt vehementissima: in Declinatione a. pugna finita & morbus à naturâ est victus. Itaq; tutius hic, quam ibi, sanguis mittitur. 2. Quia in Variolarum Statu venam secare metuimus ideò, quod intrò revocetur materia & naturæ motus turbetur. At v. in Morbillorum Declinatione metus ille est inanis. Nam eo tempore, quod debuit & potuit digeri

digeri, jam digestum est discussum erat: quod v. digeri non potuit, in morbillis nuperis recessit, ut supra N. 34. fuit ostensum. Quia ig. naturæ lege & debito ordine morbillorum scorix recesserunt, administrata tum Venæ Sectio naturæ motum turbare non potuit.

123 Minorem probamus ex D. Franc. Osvaldi Grembsii Reverendiss. Principis & Archiepiscopi Salisburgensis Medici ordinarij libro, qui inscribitur *Arbor integra & ruinosa Hominis lib. 2. cap. 3. pag. 425.* In adultis, inquit, post primum & secundum diem mittendus est sanguis in parvâ quantitate; si verò humor morbificus (variolarum) in habitum corporis est propulsus, tum Venæ sectio est periculosa. intro n. revocatur materia, nisiurgens aliquis morbus supervenerit, veluti est Pleuritis.

124 II. Autoritate non tantum Poliatri nostri & Nobilissimorum Dnn. D. D. Sebiziorum, clarissimorum in celeb. Argentoratensium Academiâ luminum, sed præprimis Collegij, quod Jenæ est, Medici gratiosissimi. Et illa & ista quid. cum Amplissimæ Facultatis Medicæ solius sententia omnem in controversiæ hujus decisione paginam absolvat, demitti potuisset; quia tamen. sequenti post sanguinis missionem pomeridianam die Poliater, senex venerandus, in curationis societatem manè vocatus in morbi indolem & circumstantias præsens ipse quoq; inquisivit, his oculati optimi testis, (cujus indefessum Studium non senectus moratur, cando-

candorem non respectus frangit) literis, quas E-
 vander rogavit, rem praesentem in antecessum ani-
 mare placet *Magnifici & Excellentiss. Dn. D. Sebi-*
zij celeberrimi Argentoratensium Aesculapij Senis nun- 125
quam non colendi, qui raro & decoro artis suae ex-
emplò vegeta etiamnum mentis oculorumq; acie
praeditus 90. aetatis suae annum jam numerat, judi-
ciò acutissimo & exercitatisimo per Amicum ejus-
dem intimum Virum Magnificum & Consultissimum
Dn. D. Johan. Rebhan JCTum celeberrimum, Com.
Pal. Cas. Colleg. Jurid. Senior. meritiss. Avunculum
meum honoratissimum, quaestionis ejusdem decisio-
nem prius submissi, quam Collegio Medico casum
Medicinalem proponere animum induxi. Petito
meo, licet ignotus ipsi haecenus ego fuerim, Vir
Magnus, ejusdem Filius strenuus paternae & avitae
Virtutis ac Famae æmulus Facultatis Medicæ in Ar-
gentoratensium Academia Decanus jam dignissi-
mus, (quibus, ut in Artis incrementum & Orna-
mentum annos Ducum suorum nim. Hippocra-
tis & Galeni, quorum ille supra centum quatuor,
hic supra centum quadraginta annos vixit, in pae-
benedictione & sanitate superent cordicitus voveo)
inter varias & graviores occupationes, licet bre-
vioribus rei gestae series à nobis esset delineata, af-
surgere, suamq; hac de controversiâ sententiam
transmittere non fuerunt gravati. Eam itaq; quia
superflua non nocent, ut Jurisperitorum ore lo-
quar, praerimis cum luce sit dignissima, adjicere
& volui & debui. Ergò

126 Ergò 1. Literas ab Evandro ad Poliatrium nostrum exaratas. 2. Hujus ad istas Responsorias. 3. Casum Medicinalem ipsum Amplissimæ Facultati Medicæ in Salanâ propositum. 4. Ejusdem Sententiam. 5. Nobilissimorum Dnn. D. D. Sebizioꝝ judicium subjungemus.

I.

127 (Tit:) Großg. und Hochgeehrter H. Gevat.

S Einselfen wird in frischen Gedächniß seyn / was massen nach der Herr L. F. Hausfrauen Seel. auff mein Anordnung geschehenen Aderlaß Er des folgenden Tages auch ersuchet worden / wie Er es befunden / wie die Aderlaß geschehen / und was sonst vor Umstände vorher gegangen / hat er von der Seel. Patientin und Anwesenden ausführlich selbst vernommen. So wird Ihm auch nicht entfallen seyn / wie wir miteinander communiciret haben / wie die Kranckheit ihren Fortgang und End genommen. Wann aber die von mir angeordnete Aderlaß icho vielen einen Scrupel machen wil / zugeschweigen / daß etliche ungereimt wollen fürgeben / es were kein Seitenstechen vorhanden gewesen: Als ist an den Her. Gevatter mein Dienst. suchen / Er geruhe großg. nicht nur speciem morbi Schriftlich mir zu ertheilen (damit als einem Attestato, so es etwan die Noth erfordern würde / ich unzeitigen Arckney Richtern begegnen könne:) sondern auch seine Unparteyische aufrichtige Meynung seposito omni affectu candidè zu geben und zu fällen. An fœminæ huic plethoricæ, quæ

in

in Declinatione morbillorum benignorum pleuritica evasit, Venæ Sectio mox primâ invasionis horâ parcâ manu administrata, noxia fuerit & lethalis? Solche großg. Wilsführung ic.

Evander.

II.

(Tit.) Hochgeehrter Herr Gevatter.

Auf dessen geliebtes Schreiben berichte ich / daß¹²⁸
 mir wol wissend/was nach der Herr L. F. Haus-
 frauen Seel. von Ihm anbefohlenen Aderlaß
 in ihrer Krankheit vorgegangen / und daß
 umb so vielmehr/weil von ermeldter Aderlaß ungleiche
 Reden hernach gegangen. So ist mir nicht unwis-
 send/daß die Seel. Frau ein jung Mensch und Bluts-
 reich gewesen / und damals an den Nasern laboriret /
 und diese allbereit in Declinatione, wie ich selbst
 gesehen/gewesen/ und befunden/ daß ein Seitenstechen
 bey Ihr vorhanden und zwar pleuritis vera. Ob
 es zwar zuzeiten gespielet/daß es pleuritis spuria were;
 Allein so haben doch die andern Zufäll/ als calor præ-
 ternaturalis, deliria respirationis pulsus & doloris
 qualitas &c. gnugsam gezeiget / daß es ein rechtes
 Seitenstechen / und also de hac morbi specie kein
 Zweifel gewesen. So habe ich auch von der Frau
 Patientin Seel. und andern Anwesenden vernom-
 men/daß die vorgegangene Aderlaß gar gering/und als
 sobald im Anfang des Seitenstechens geschehen.
 Auf vorgelegte Frage: An Fœminæ huic plethoricæ,
 quæ in declinatione morbillorum benignorû plev-
 riti-

ritica evasit, venæ sectio mov primâ invasionis horâ parcâ manu administrata noxia & lethalis fuerit? Antwort ich mit Nein. Weil 1. die Aderlaß bald im Anfang des Seitenstechens / da die beste Gelegenheit / und die Kräfte dazu gnugsam gewesen vorzukommen / und / soviel möglich gewesen / vorzubauen. 2. Geringe. At nimis parca Venæ sectio pro nulla reputatur. 3. Indicante præsentem, welches inflammation gewesen / davon das Seitenstechen herkommen / welcher inflammation wegen eine starcke Aderlaß nötig / damit zugleich eine revulsio geschehe. Allein / so hat der Herr Gevat. wie ich vernommen / in ansehung gewisser Umstände Bedencken / und nicht unbillig / getragen / weil man zuörderst auf utrum robur tam futurum quam præsens zusehen hat. Daß aber der unverhoffte Todesfall erfolget / so ist solcher (Wenn ich auch nach meinen Pflichten / mit denen ich Facultati Medicæ und meinem Officio zugethan bin / solte mein Judicium candidè geben) nicht der Aderlaß / sondern morbi magnitudinî zuzuschreiben / welche Krankheit Sie nach kaum ausgestandenen Nasern überfallen / so doch aller Medicorum Meynung nach in dem Seitenstechen ein febris acuta ist / welches hier viel heftiger worden / in dem sich die Materia um das Herz häufig gesamlet / und nicht können ausgeworffen werden / Über das eine malignitet gewonnen / wodurch den der Lebensbalsam bezwingen und überwunden worden. So ich fürklich secundum indicationes præcipuas nach meinem wenigen Verstand anführen wollen /

len/

len/nihil præscribendo rectius sentientium iudicio.
 Hiemit den Herrn Sev. Gottes Obhut empfehlend/te.
 Dat. den 21. Jul. 1667. Joh. Majus, D. & Poliater.

III.

130

CASUS MEDICINALIS.

Gratiosissimæ Facultati Medicæ Jenensi propositus.

SPECTABILIS DN. DECANE,

Viri Magnifice, Nobilissimi, Excellentissimi & Ex-
 perientissimi, Medicinæ Doctores & Professores
 celeberrimi, Patroni & Promotores ævi-
 ternum suspiciendi.

Iniquis oculis Medicorum operationem imperitū¹³¹
 vulgus sæpius intueri, experiētiā sine dubiō edo-
 ctus Medicus insignis Petrus à Castro in eleganti *de*
Febri malignā puncticulari libello f. 6. §. 1. nō immeritō
 conqveritur. Thesin totam, quia accessui meo for-
 san velificabitur, adducere placet: *In pulicari febre*
destrahendus statim sanguis est per venam seclam, maxi-
mè quantum fieri possit ab initio. Est n. hæc operatio tanti
momenti, ut illā neglectā vix faustum eventum in hac
febre vobis liceat sperare, quantumcunq; blateret indo-
ctum vulgus, cuius perniciofa petulantia licentiam in hoc
sibi arripit, peritiorum etiam Medicorum operationem ar-
guendi ac coercendi. Non vos ista deterreāt, & à rectō me-
dendi tramite latum ungvē avertant. Extrahite in prin-
cipio alacriter sanguinem pro plenitudinis & virium
ratione, summam v. ad quartum usq; ; quin imò etiam
illo tempore, quo non admodum diffusa fuerint contagionis
semina; cum plethorâ a. etiam post dispersionem. Eandem
 alii quoque ultrò citroq; jactant Medici clarissimi

G

qvere-

querelam, fatorumq; suorum inclementiam imperitorum & invidorum ausu acceleratam dolent ferriò. Petulantissima quorundã lingua Evandri quoq; operationem nuper, cum à consiliis cuidam fuisset, clam illo arguendi licentiam sibi arripuit, mutatãq; facti in aliam specie in parata obviorũ ora falsi rumoris femina disperfit. Hoc cervici suæ incumbens fati acerbi onus Evander crebris doctiorum exemplis erectior, similibusq; ab ineunte ferè ætate assuetus æquò jam animò tulisset, nisi Conscientiæ, Famæ & Fortunæ insidias strueret illud. Tantam itaq; molè humeris suis imparem, ut auxiliatricibus vestris manibus, quas implorantibus nunquam denegastis pro vestro, quo præpolletis, animi candore & veritatis amore, re ipsa cum circumstantiis cognitã depellatis Vos per me rogat & submissè petit Eva. idè.

133 Titia sexus sui Ornamentum, matrona junior, honestissima, annorum 25. Morbillis epidemiò more hïc loci grassantibus corripitur. Segniorè naturæ in expellendo conatum expellentibus, præprimis pulvere Marchionis, cujus usum proficuũ deprehendit, Evander vocatus promovit, ita ut purpurã corpus demum totum, quia Plethoricum erat, ad votũ indueretur. Malignitatis metum erectus ad quævis decumbentis animus & constans satis virium robur, etiã in ipso statu eximebant. Aliorũ exempla felici exitu coronata solatio erant Ægræ. Et fanè benigna fuit Morbillorum infantes, sexum seqviorè, & quorũ habitus fuit rarior, promiscuè invadentium facies, quam nõ deformatunt convulsiones, anxietas, præceps

ceps viriū lapsus, angina, dysenteria &c. indubitata
κακωνθείας sive malignitatis indicia. Qui calore de-
 bitō exitum illis pararunt, ad exoptatā salutis por-
 tum brevi revertebantur, nullis morbillorum vesti-
 giis sive maculis, quæ cum morbillis ipsis disparue-
 runt, conspicui. Paucissimi neglectam vel spretam
 medendi rationem rectam morte luerunt. Ea n. fuit
 morbillorum species, quam Haly Abbas Rubeolā,
 Germani die *Nitteln* sive *Nötteln* vocant. Multi quasi
 morbillorum injuriam eludētes curā neglexerunt,
 & ne lecto affigerentur, à benignā naturā impetra-
 runt. Cornu Cervi & aqua fumarix commune erant
 pauperum asylum. Accedens è quorundam naribus³⁴
 purpurei liquoris largum stillicidium conficiendæ
 in cutis ambitu purpuræ materiæ multum in ægro-
 tantis commodum subtraxit. Aliorū alvum biliosæ
 & flavæ materiæ sine torminibus excretio sive Di-
 arrhæa turbavit, naturā tñ. non obturbavit, sed ma-
 gis confirmavit. Et hoc & isto beneficiō qui carue-
 runt, graviorē malorum jugo cervicem postea sub-
 mittere fuerunt coacti, pleuritidi nim. feбри vel con-
 tinuæ vel intermittendi, aut scabie infectas reporta-
 runt partes, qui reconvalescentes repetito sudorife-
 rorum vel purgantium usu insecuturis malis obicē
 ponere neglexerant. Ad Titiam revertor. Hæc dicto¹³⁵
 & alvi beneficio & sanguinis profluvio licet esset de-
 stituta, morbillorum tñ. historiam bellè ab solvisse
 videbatur. Purpurā detractā, temporibusq; tribus
 Principiō Augmentō & Statu bene transactis, in De-
 clinatione velut in salutis portu constituta plenam

fractarum virium refectionem secura curabat. Sed ecce! Elapso octiduo in ipsa declinatione pleuritico illa affligitur malò, horâ pomeridianâ secūdâ, quod propriis se conspicuum dedit signis, pungitivo vidl. lateris sinistri dolore, pulsu duro & inæquali, respiratione frequenti & parvâ, febrî acutâ. Dolor primû in unô locô fixus deinceps versus hypochondria dif- fundebatur, quod, ut Dn. D. Sennertus in praxi ait, membrana totâ thoracis cavitatē investiat. Emor- tuali verò die sine ratione evanescens prostratæ fa- cultatis animalis fuit argumentum. Oborta noctu deliria passionem mentis prodiderunt, quæ quidem de die, quòd in viam ista rediret, abesse videbatur ejusdem tn. actiones tunc magis seriæ minusq; svetæ leviozem indicarunt eclipsin. Materia calidior ad pleuram sive tussi vehementiore, quæ morbillorum individuus hæcenus fuit comes & pedissequa, sive quodâ vini haustu detrusa novarum turbarum fecit ¹³⁶initium. Advocatus Evander mox eâ ipsâ horâ & primò accessionis dolorû tempore sangvinè è bra- chii dextri medianâ, revulsionis cujusdam ergò per chirurgum, sed parca manu, vix trium unciarû pon- dere, detrahit, tum laxiorem corporis ægroti com- pagem ad exsolutionem pronâ, quòd liquidioribus & potulentis magis, quàm solidioribus & esculentis suam à teneris Titia sustentasset naturâ, tum sangvi- nis in ea detractiōnē jam ante 4. septimanas præser- vationis svetæ gratia factam respiciens. Interdictò mox vini usu palato decoctum pectorale, cui flores papaveris rhæados fuerunt adjecti, lateri dolenti li- nimen-

nimentum ordinat & emplastrum de meliloto, cujus effectum Thonerus *lib. 2. obs. Med. de Plevrit. 2.* in dolore punctoriō demulcendo maximopere cōmendat. A cōnā hoc ipso invasionis die ad ægrotā reversus in pulsu insignem inæqvalitatem, quandoq; cum intermissione, adeoq; statum turbatum, sed discedens æqvalitatem iterum & statum tranquilliorē, Titia etiam cum Medicō hoc fatente, deprehendit. Sed eundē, quem pridie offenderat, sequenti manē pulsus tenorē, dubii eventūs indicē, advertit. Imbecillitatis nomine cum hoc ipsum Fabio Marito afflicto indicasset, eōdem sine dubio is territus in laborum curæq; partem Celsum Medicū doctissimum, Senem experientissimū, ut admitteret, petiit. Tantus Vir pace & votō Evandri admissus conatu pari aptissima in hostem arma direxit. Verūm quamvis inceptæ & 137 cōmunicato opere continuatæ curationis telæ tota manu Juventutis in Ægrā adminiculo freti, uterq; desudaverit strenuè, irritus tñ. fuit conatus omnis, consiliorumq; dexteritatem fefellit eventus tristis, In eo namq;, ut sputum maturè cōctionē reciperet, & facilè promptèq; excerneretur, licet toti fuerint, nescio tñ. qva naturæ culpā, etiam in sanō, nedum in morbosō statu Titia ad excernendū attractā è pulmonum partibus materiā fuerit impotens, ad retinendum v. & deglutiendū potens. Grave fuit ex vicinis oris locis vel parū exprimere. Cum jam salutis cardinem in facili expectoratione verti sæpius indicasset Evander, neq; ea die tertiō succederet, neq; aliorum solutionis dextræ modorum indicia appa-
G 3
rerent,

rerent, de Costæ salute jam conclamatum esse mortuissimo marito indicavit, antequam in Provinciam vocatus discederet, memor verborum, quæ in Manuali suo, quod est Idea Medicinæ Jonstoni lib. 9. cap. 2. de Plevrit. habentur: *Curatio est bona spei, si sputum maturè coctionem recipiat, & facile ac promptè excernatur, & si quarto die expuat ager album, leve, æquale &c. & paulò post: Nullius spei, si in eâ nihil exspuatur: si pulsus sit durus, parvus & ob calorem frequentissimus: si sanguinis aliquis fluxus in initiò absq; alleviatione contingat, quia ager plerumq; quarto die moritur.* Dictis
 138respondet eventus. Die n. morbi quarto, qui peracutorum est terminus, Ægra animam piissimam inter benedictionis verba, quæ fecit Confessionarij, Salvatori CHRISTO reddidit, & in vivis esse desiit. Multorum mors hæc inopina concussit pectora: inopina v. imperitorum quorundã de eâ sententia Medicorum animos. Hæc illius causam in V. S. feminae morbillis affectæ, & non pleuritide vel non pleuritide verâ laboranti, cui jam ante 4. septimanas sanguis fuisset detractus, administratã falsò rejiciens latissimè jam per ora multorum evagandi sibi viam facere & inflictum tristissimi vidui cordi vulnus exasperare videtur. Sectio illa, cum Evandri svasu sit administrata, suarum partium esse duxit, radicatam in ore multorũ opinionem convenienti & apto mediò in tempore evellere. Sed aptissimum visum hoc, Gratosissimæ sc. Fac. Medicæ sententiã de casu hoc rogare, latamq; erudito orbi communi-
 139care. Vos ergò, Viri Magni, revocatis ad Rationis
 truti-

trutinam circumstantiis omnibus superiùs expositis
 (quòd 1. foemina fuerit plethorica. 2. juvencula. 3. in
 declinatione morbillorum & quid 4. benignorum
 constituta. 5. hoc tempore pleuritica evaserit. 6. ne
 quid. in sanò statu quidquã exscreare potuerit. 7. li-
 quidioribus & potulentis magis, quàm solidioribus
 & esculentis per omnẽ vitam sustentaverit naturã
 8. Venæ S. sectionis nuper in sanitatis statu factæ &
 habitus corporis rarioris intuitu administrata par-
 câ manu vix ad ʒiij, eaq; 9. in primò accessionis do-
 lorum cum tussi & febre tempore) sincerum de se-
 quenti quæstione ut feratis iudicium obnixè petit
 Evander :

An Foeminæ huic plethoricæ, quæ in declinatione¹⁴⁰
 Morbillorum benignorum pleuritica evasit, Venæ
 sectio mox primò invasionis tempore parcâ manu
 administrata noxia fuerit & lethalis :

Ad aram vestram, Viri Magni, ut dixi, Evander¹⁴¹
 supplex confugit, & ut ab acutò inq; veritatis
 amplexû pronò iudiciò vestrò dati problematis re-
 solutio dimanet, adspersaq; famæ suæ injuriarû ma-
 cula doctrinæ & veritatis vestra spongiã absterga-
 tur, à Vobis per me submissè petit & officiosè. Si suã
 culpa illam justissimè contractam iudiciò vestro
 patuerit, politissimo hoc speculò monitus se fati
 iniquitate & vel durioribus dignum ipse æstimabit,
 Utramq; sortem æquò animò excipiet, & quia Vo-
 bis illum quaq; devincietis, in gratitudinis & obser-
 vantia signum, eã, quæ par est, reverentiã: sua stud. 3,
 quod per me spondet, æternùm consecrabit. Supre-
 mus

nius beatæ perennitatis arbiter DEUS ut Nestoreos annos, doctrinæ, bonæq; mentis constantiam & fanitatis munimentum Vobis clementissimè concedere dignetur, totâ mente oro voveoq;

Gratiosissimæ Facultati Medicæ

addictissimus

N. N.

IV. SENTENTIA.

142 Wohl Ehrenvestler / Vor Achtbarer und Wohl-
gelahrter / geehrter Herr und Freund /

Uns ist dessen Schreiben wohl worden / haben auch daraus / was an einer Weibsperson von 25. Jahren so erstlich morbillis benignis, hernach aber nach verflössener 8. tägiger Zeit pleuritide laboriret ;) secundū methodum curandi adhibirt und von einem Medico in acht genommen worden.

Demnach wir nun des S. petito zu deferiren Collegialiter reifflich erwogen / An fœminæ in proposito casu recensitæ plethoricæ, quæ in declinatione morbillorum benignorum pleuritica evaserit, Venæ sectio mox primo invasionis tempore parcâ manu administrata noxia fuerit & lethalis? Als geben wir hierauff zur Antwort / daß secundum legitima methodi artis fundamenta die bey dieser Person und beygefügtten Umständen adhibirte Venæ section keines weges schädlich gewesen / vielweniger den darauff folgenden Todesfall verursacht / welches in freundlicher Wiederantwort dem Herrn gebetener massen ertheilet wird. Verbleiben im übrigen demselben freundliche Gewogenheit zu erweisen erbötig. Jena d. II. Jun. 1667.

Decanus. Senior und Professores der wol-
löbl. Medicinischen Facultät daselbst.

V.

An Fœminæ plethoricæ, quæ in declinatione mor-
billorum plerumque evadit, venæ sectio mox primo ¹⁴³
invasionis tempore parca manu, vix ad uncias tres
administrata noxia & lethalis esse queat?

Antequam ad propositam quæstionem respondeatur, ope-
ræ pretium esse videtur, ut, quid per morbillos intelli-
gatur, explicetur. Habent n. apud diversos Medicinæ pro-
ceres non unam eandemq; significationem. Probabilis a.
illorum videtur esse sententia, qui Variolas & Morbillos
diversos esse affectus statuunt specieq; distinctos. Et Vario-
las quidem Græcorum ἐκθύματα esse dicunt, pustulas sc.
extumescentes, quæ humoris sunt plena & suppurantur:
easq; faciunt duplices: alias sublimes, tendentes in acu-
men, altumq; petentes, ortas à sanguine calidiore ac sub-
tiliore: alias latas & humiliores, ad ampliorem locum se
extendentes, procreatas à sanguine crassiore, minusq; ca-
lido. Germani illas appellant die Kindsblattern/die Bo-
cken / die Barblen.

Morbillos a. ἐξαιθύματα Græcorum vocant: Lati-
nè efflorescentias, Rosalia & Rubeolas, à roseo sanguineo-
re colore, quem repræsentant. Nostrates die Rôte/die
Masern/die Purpurn/die Kindsflecken dicunt. Gignun-
tur ex subtili fervidoq; sanguine, qualis est biliosus. Sed
non extuberant, neq; in pus mutantur. Ambo affectus in-
terdum epidemij sunt & populariter grassantur. Interdum
etiam cum malignitate sunt conjuncti: aliquando illius
sunt expertes. Priores ut plurimum sunt lethales, præser-
tim in infantibus & puerulis: hi sic comparati, ut plurimè
evadant.

G s

Hja

145 His ita præmissis, suspicor, Dominā Patientem Variolis propriè strictis laborasse, quoniā Variolis maiorem sanguinis copiam postulant, quā macule illa rubicunda, morbilli cognominata. Atque Domina egra ejusmodi sanguinis copiam fovebat. Erat n. ut scriptum plethorica, temperamenti calidi & humidī, menses habebat sæpius copiosos, in ætate degebat juvenili, viginti scil. quinque annorum, florido prædita reseoque colore, denique inflammatione membranae costas succingentis, quam pleuram nuncupant correpta: quemadmodum satis ex punctorio sinistri lateris dolore, spirandi difficultate, febris acuta, tussi assidua, pulsusque duro & inequali colligi poterat; sanguine procul dubio ad pleuram translato, ita ut pleuritidem excitavit.

146 Quapropter rectè secundum artis præscriptum factum, quod sanguinis missio per Venæ sectionem maturè fuerit instituta: sed modica: forsā ob vires jam aliquo modo fractas ac debilitatas. Harum n. vacuationem postulat plethora: requirebat inflammatio pleuræ: exigebat febris acuta: indigebat dolor punctorius, qui alias etiam in aliarum partium inflammationibus sanguinis affluxum causare solet. Opus ergo erat vacuatione, revulsione, derivatione, alteratione & refrigeratione. Has n. operationes affectus recensiti postulabant. Quocirca sanguinis missionem & quid ad tres duntaxat uncias administratam, mortis causam nequāquam fuisse concludo.

147 Conjicio potius, salvo tamen rectius sentientium iudicio, causam mortis extitisse pleuritidem: & quid veram illam, minimè spuriam: quæ etiam aliis subjectis benè multis, ob gravia, quæ infert, symptomata, ruinam atque interitum adferre solet: idque eò magis, quando purulenta materia

teria suppurata pleuritidis per tussim non expectoratur, sed intus manet ac retinetur. Pus namq; inquit, Hippocrates aph. 12. sect. 1. si tempestive & statim per initia exspuatur pleuritidem brevem fore denunciat; sed nisi intra dies quatuordecim extusfiatur, empyematis, h. e. puris collectionis in thoracis cavitate & pulmonis substantia causa fit aph. 8. sect. 5. Empyemate v. rupto, si purulenta materia intra dies 40. per tussim non educatur, Phisio oboritur: quoniam pulmo a retento pure & acrimonia imbuta tenella pulmonis substantia exulceratur.

Quod Domina patiens morbi die quarto vitam cum morte commutarit, procul dubio pleuritis effecit: quonia morbus peracutus erat, ejus ultimum terminum prisci Medici diem quartum statuebant. Suspiciari sane licet, pleuritidem illam non prorsus omnis malignitatis fuisse experte: sicut neq; morbilli neq; omnes variolae ab illa semper immunes esse consueverunt. Fundamenta hujus conjecturae videntur esse virium dejectio morbi brevitatis & vehementia, ad expectorandam purulentam materiam impossibilitas, frustraneus praescriptorum remediorum usus. Quod si crebra animi deliquia, petechiae, aliaue symptomata supervenissent, quae malignitas inducere solet, certius aliquid determinare licuisset. Verum cum nulla eorum facta sit mentio, ideo nihil ulterius addere integrum fuit.

Melchior Sebizius, Med. D. & Prof. Com. Pal. Cæs.
Reip. Argentor. Archiater & Capituli
S. Thomae Praepositus.

Johannes Albertus Sebizius, Med. D. P. P. &
h. t. Facult. Medica Decanus
subscrips. m. p.

En

149 En habes, *Lector & benevole & malevole*, veram rei gestæ seriem historiamq; & enatæ ex hac quæstionis dubiæ decisionem, quam totum Collegium Medicum & præterea Medici alii doctrinâ & experientiâ celeberrimi maturarunt. Tantorum Virorum iudicio & rationibus superius adductis prudens & candidus quisq; stabit; qui v. stare nescit, helleborû petat. Quod dubium aliis visum, curâ nostrâ ad eos detulimus. Neq; n. sibi diffidit Evander unquam, ut agyrtarum more neminem pro actorum suorum teste auderet admittere, Collegioq; navatam in curando operâ submittere respueret. Succurrit, quod laudatus Dn. D. Bartholinus in *Medicin. Danor. domest.* habet: *Fatetur vel errorem, vel ignorantiam, qui cum doctioribus congregari erubescit, ne dissimulata fraus pateat.* Ad patibulum v. & sepulchreta fatui ignis illi, qui mœstissimo viduo in luctûs tenebris degenti terrorem inanẽ injecerunt, jam concedant. Fatuos ignes circa patibula & in sepulchretis enasci Naturæ interpretes docent. O si fatui ignes, qui repulsam à facultate aeris percussis tulerunt, ad demortuorum, h. e. ignorantium rerumq; Medicarum imperitorum locum, unde venerunt, compressis digito labellis resiliunt, alienumq; forum fugerent. Sed tn. sunt ignes, quia quendam Medicæ scientiæ splendorem emittunt? Sunt ignes, sed fatui, qui accedentem fugiunt, recedentem infano saltu insequuntur, imperitosq; in inscitæ tenebris errantes decipiunt: obortô v. in Medicinæ firmamêto veritatis jubare disparêt.

50 Ut ergò vela tandem contrahere queamus,

Mortis

Mortis causam brevibus ex Fundamentis Medicis exponimus. *Ægra plethorica* quid. fuit, sive sanguine abundavit, sed impuro. Impuritatem sanguis è scoriis morbillorum recedentibus contraxerat. Morbillorum n. nuperorum materiam fuisse partim tenuem partim crassam, & hanc calidam, biliosam & flavam substantiam supra N. 34. probavimus. Tenuis quid. critico motu expulsa expellentibus fuit profligata & discussa, crassior tn. substantia recessit, quod infidam prodidit crisin. Magna fuit impuritas, quia magnus fuit morbillorum in totò agræ corpore proventus: ergò & materia multa adfuit & recessit. Materiam multum pulmones obsedisse, tussis continuata prodidit. Adfuit etiam & hæreditaria & adscititia pulmonum imbecillitas Pars a. imbecillior irruentem materiam facile admittere, sed non æquè facile ejicere potest. Materia quoque ad Plevram sive membranã costas omnes succingentem & thoracis partes internas includentem obviciniam facile fuit delata. Hæc quippe membrana, ut cum omnibus thoracis partibus, ita & cum pulmonibus, habet connexionem. Materia calidior ibidem accumulata inflammationem h. e. Plevritidem peperit. Inflammatio a. eò major sensim est oborta, quò major sensim materiam copia fuit impulsæ. Magnam fuisse inflammationem doloris latitudo, pulsusque durus & ferratus indicarunt. Inflammatio verò ob cordis viciniam febrim produxit, & quia pars quædam ad caput fuit translata, inde mentis & spirituum animalium inordinationes fuerunt ortæ.

151 *ortæ*. Impulsa in plevrâ & postmodum è vasis elapsa materia, quia pulmones imbecilliores eam nec à plevrâ recipere, aut receptam exspuere potuerunt, subsistens ibi corrupta, ut Forestus (supr. N. 62.) ait, fuit, sive ut Bauhini ore (N. 53.) loquar, putredinem concepit, quæ febrim putridam acutam, ad quam etiam temperamentum Ægræ calidum & humidum (vid. supr. N. II.) in corpore rarô & molli suâ naturâ inclinavit, dedit. Materia corrupta & putrida malignitatem vitali facultati maximè infensam facile concopit: quæ qualitate sanguineæ massæ partes circulationis lege continuò affluêtes deinceps imprægnantur, eoq; malignitatis charactere notatæ ad Cor revertuntur. Quod dum fit, Cor ipsum vitalitatis potestatem amittit, spiritibusq; ceu satellitibus suis, spoliatur. Hunc hostis conatum iuvant ipsi plevræ dolores. Dolores n. spiritus dissipare, viresque dejicere artis Proceres testantur. Itaq; Natura à doloris atrocitate materiæq; & quantitate & qualitate & prævâ debilitata portam cordis referare, & quam hætenus inhabitârat, vincenti morbo regiam aperire fuit coacta. Hac regia anima opinione citius, quam in aliis observare datur, cesit, quia duobus ærietibus magnis vitæ muri brevi fuerunt concussi, materiæ, ut diximus, & copiâ (inde decordis compressione suffocationis metum injiciente ægra querebatur] & malignitate, cum vel unus concutendis illis, præsertim prioris morbi, morbillorum scil. injuriâ jam ante commotis, sufficere potuisset ne de calore præternaturali dicam, qui solus etiam insignem

infirmam virium stragem dare potis est. Repetantur etiam ea, quæ ex Augenio supra N. 22. adduximus. Ratio n. ejusdem secunda & tertia locum hic meretur. Ita hostes varii in unius internecionem conspirantes illam accelerarunt, & quid. die quarto, qui ultimus est peracutorum morborum ex veterum sententiâ terminus. Discursum hunc nostrum obfirmamus verbis, quæ facit Bruno Seidelius *lib. de morb. 152 incurabil. pag. 88. Febres continua & totum agmen acutorum morborum & velocis sunt motus atq; terminationis & magnitudinē seu periculum timoreq; conjunctum statū habent. In his ig. si excrementa sint multa, acuta, prava, corrupta, & symptomata ingravant seva, ex quibus vires subito concidant, tum verò in insuperabiles degenerare solent. Nam in acutis morbis breve spatium est, intra quod, si auxilium non profuit, ager extinguitur, Celso teste l. 3. princ. Sed hic arbitrantur aliqui medicorum esse, ut prohibeant, ne ad statum talem res deveniat: in quibusdam sanè fieri id potest, si mox à principio omnia recte & justo modo administrentur, (quod rarissimum est) sed non semper tamen: motus n. materiae non penitus & omni ex parte potestati medici subjicitur, vires etiam corporum, quales natura fert, tales Medicus invenit, neq; principia vitæ sanitatisq; dare potest hominibus meliora, quàm natura dederit. Itaq; non Venæ sectione, sed morbi vehementiâ Aëgra perit. Ja der Todt wil ein Ursach¹⁵³ haben. Resp. Verum est: num nihil fit sine causâ. Datur Mortis causa tum *supernaturalis* (1. Diaboli seducētis malitia. Joh. 8, 44. Gen. 3, 1. (2. hominis delinquentis culpa. Rom. 5, 1. 1. Cor. 15, 22. (3. Dei vindicis ira. Gen. 3, 19. *naturalis & physica*, eaq; vel remo-*

ta vel proxima, vel extern. vel interna, quæ est calidi innati defectus, quo de Physi. Sed Medicus, ne sciens vel insciens causa sit mortis ullius moralis, propterea; poenâ ex lege vel Corn. de Sicar. ordinariâ; vel Aquiliâ, extraord. teneri queat, caveat. *Causa a. moralis fit & committendo, sive ordinando & præscribendo ea, quæ ordinare & præscribere nõ debet: & omittendo, cum non facit ea, quæ, facere debet, propterea etiã eventũ voluisse censetur, si eum non impedivit, cum posset & deberet.* Vid. acutiss. Philos. Dn. Slevogt *disp. de caus. moral.* Triplici a. ratione tã cõmittendo, quã omittendo errare Medic. scrib. P. Zacchias *l. 6. Qu. Med. Legal. tit. 1. qu. 1. n. 7.* dolõ vel malitiã, ignorantia & negligentia. Evandr. a. vel ex dolõ, vel ignorantia vel negligentia istam sanguinis detractionẽ præcepisse, acta & probata nostra negant.

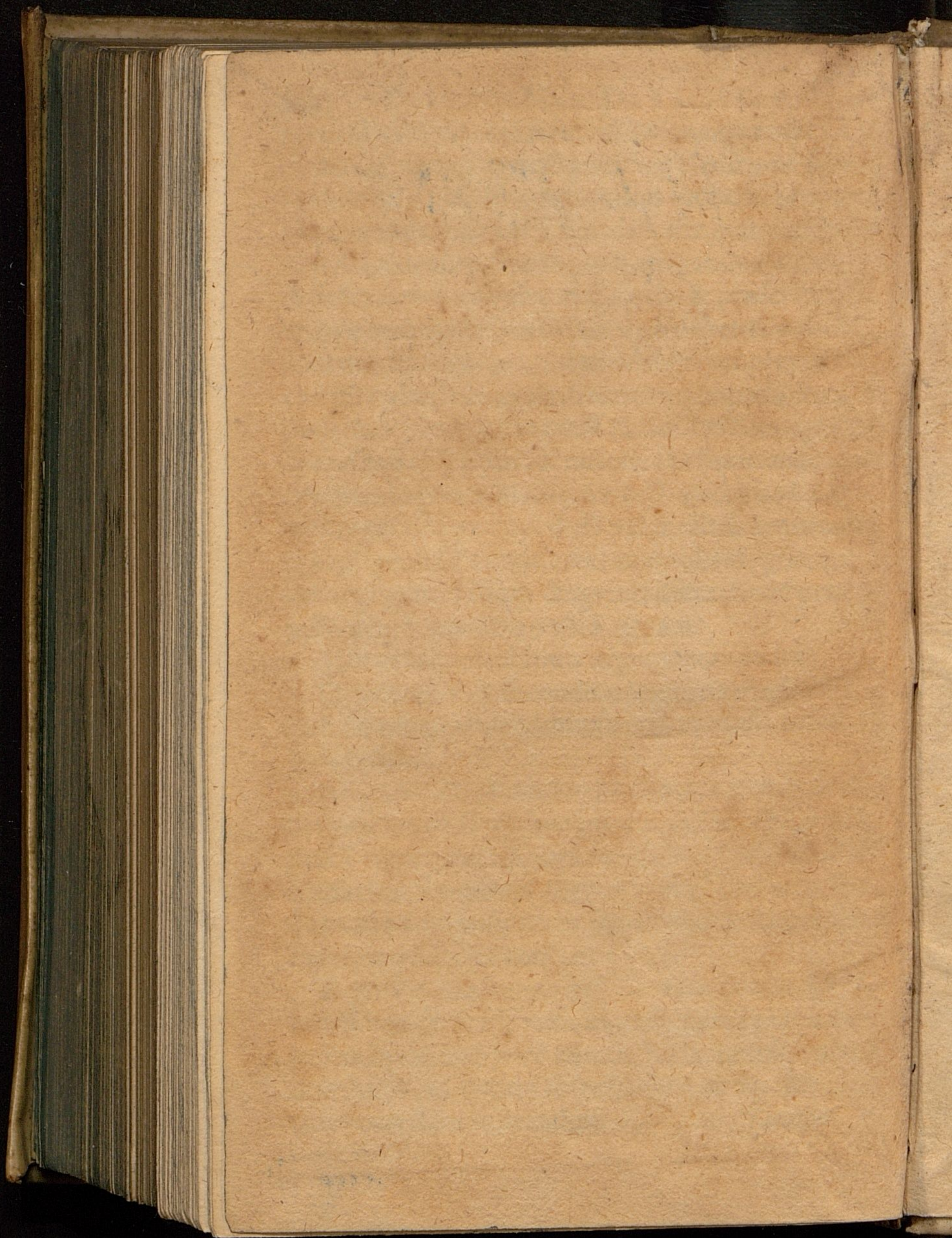
154 Jam vela contrahimus argumentando ita:

Quæcunq; V. S. secundum legitima methodi artis fundamenta fuit administrata, ea noxia & lethalis non fuit.

Atqui V. S. ista Fœminæ plethoricæ, quæ in declinatione morbillorũ benignorum pleuritica evasit, parcâ manu mox primâ invasionis horâ administrata, fuit secundum legitima methodi artis fundamenta administrata, ut Autoritate & Rationibus superius adductis constat.

Ergo V. S. ista Fœminæ plethoricæ, quæ in declin. morb. benignor. pleuritica evasit, parcâ manu mox prima invasionis horâ administrata, non fuit noxia & lethalis, id quod Obtrectoribus Evandri nomine erat demonstrandum. *Tantum.*

di
ns
er-
vel
a-
do
do,
tiā
m
sp.
vā
v.
tiā
tiā
ce-

ar-
na-

li-
fit,
hi-
m-
ous

in.
ox
xia
no-

24 1308

ULB Halle

3

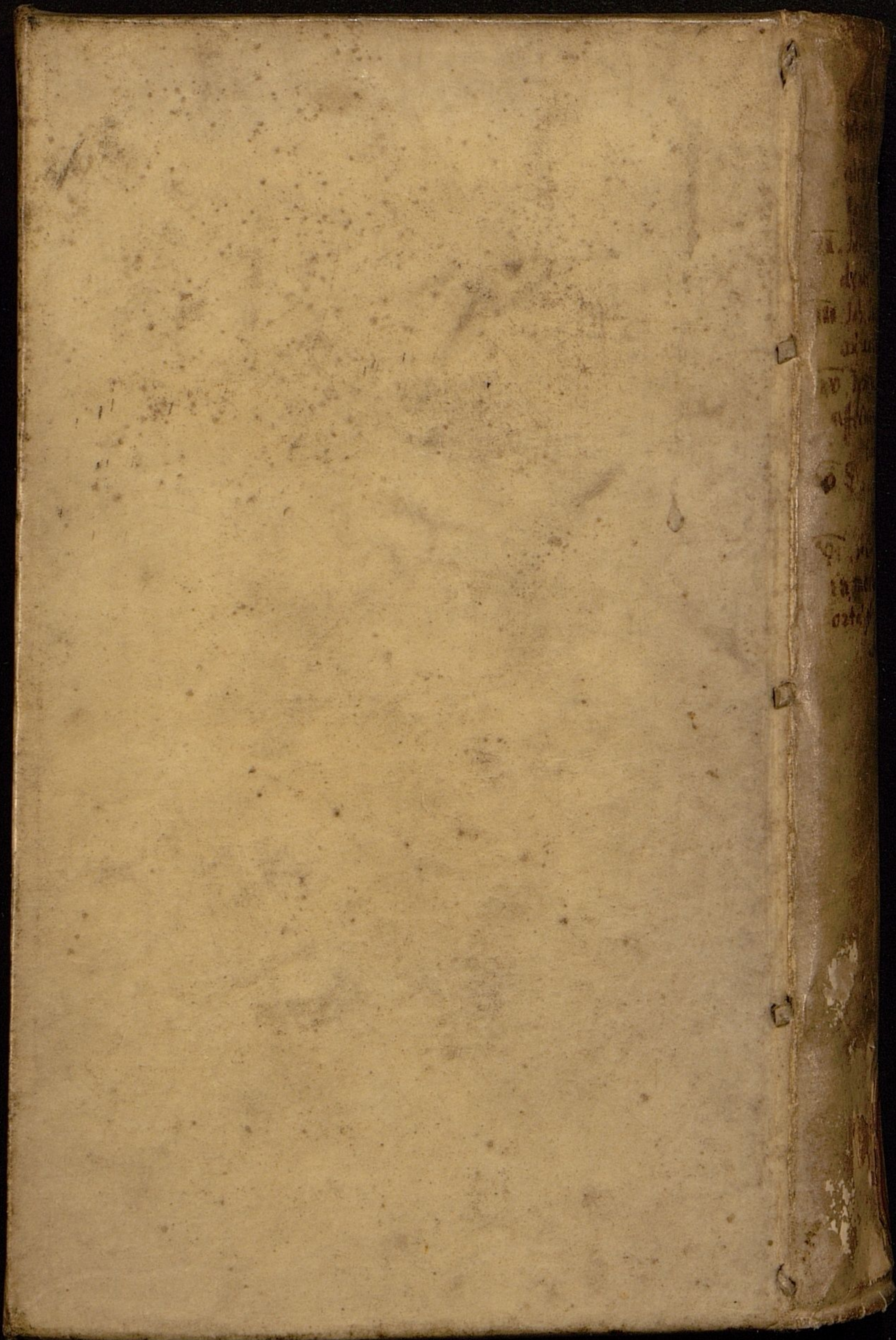
007 393 628

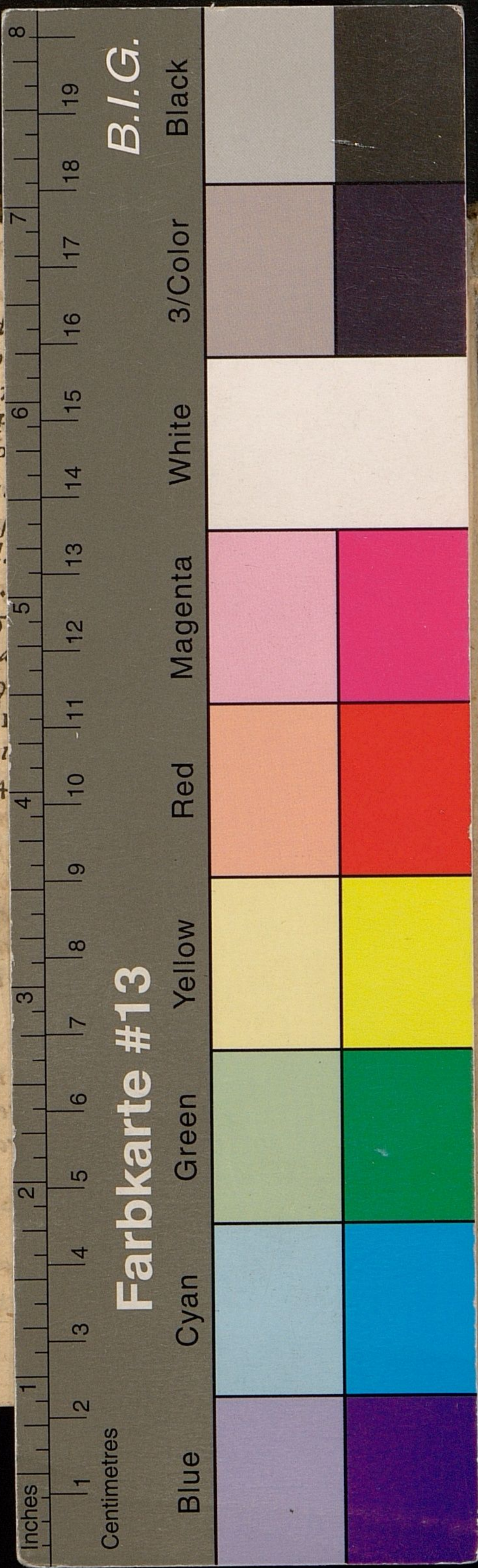
So.

VD17

MC

6

DISCURSUS MEDICUS
De
VENÆ SECTIONE
IN MORBILLORUM DECLI-
NATIONE OBORTA PLEU-
RITIDE ADMINI-
STRANDA,
AUCTORE
JOHANNES CHRISTIANO
FROMMANNO, D.

LIPSIÆ
Impensis GEORGII HEINRICI FROMMANNI,
Bibliop. Anno 1668.
es.

